

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
Кафедра української літератури

**ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ У 8 КЛАСІ)**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

здобувачка другого рівня вищої
освіти, 601 групи
спеціальності 014.01 Середня освіта,
ОПП «Українська мова та література»
Тарангул Ірина Леонідівна

Науковий керівник: канд. філол.
наук, доцент Мальцев В.С.

Рецензент _____

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол _____ від _____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____ доц. Валентин Мальцев

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Тарангул Ірина Леонідівна. Інтерактивні форми роботи на уроках української літератури (на прикладі вивчення сучасної української поезії у 8 класі) : кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 014.01 Середня освіта. – На правах рукопису. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Міністерство освіти і науки України. Чернівці. 2023.

У кваліфікаційній роботі репрезентовано теоретичні засади вивчення специфіки інтерактивного навчання, узагальнено науково-методичний досвід виокремлення та розмежування інтерактивних форм роботи в закладах загальної середньої освіти. Окрему увагу приділено визначенню інтерактивних форм роботи на уроках української літератури.

У практичній частині дослідження здійснено аналіз організаційно-методичних аспектів вивчення сучасної поезії у 8 класі, розроблено методичні рекомендації щодо використання інтерактивних форм навчальної роботи під час вивчення сучасної української поезії у 8 класі ЗЗСО. На прикладі вивчення поетичного доробку Івана Малковича представлено низку ефективних інтерактивних прийомів і методів.

У додатках запропоновано розробки уроків, що стосуються вивчення творчого доробку сучасних українських поетів з використанням інтерактивних форм роботи, розробки засобів контролю (літературний диктант, тестування).

Ключові слова: інтерактивне навчання, інтерактивні форми роботи, прийоми, методи, особистісно-орієнтоване навчання, сучасна українська поезія.

ABSTRACT

Taranhul Iryna Leonidivna. Interactive forms of work in Ukrainian literature lessons (using the example of studying modern Ukrainian poetry in the 8th grade): qualification work for the second (master's) level of higher education in the specialty 014.01 Secondary Education. – As a manuscript. – Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych. Ministry of Education and Science of Ukraine. Chernivtsi. 2023.

This qualification paper explores theoretical aspects of studying the specifics of interactive learning, summarizes the scientific and methodological experience of identifying and distinguishing interactive forms of work in general secondary education institutions. Special attention is given to defining interactive forms of work in Ukrainian literature lessons.

In the practical part of the research, an analysis of organizational and methodological aspects of studying modern poetry in the 8th grade is conducted. Methodological recommendations for the use of interactive forms of educational work during the study of modern Ukrainian poetry in the 8th grade of secondary schools are developed. Using the example of studying the poetic legacy of Ivan Malkovych, a series of effective interactive techniques and methods are presented.

The appendices include lesson plans related to the study of the creative work of contemporary Ukrainian poets using interactive forms of work, as well as the development of assessment tools (literary dictation, testing).

Keywords: interactive learning, interactive forms of work, techniques, methods, person-oriented education, modern Ukrainian poetry.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗЗСО	9
1.1. Реалізація особистісно-орієнтованого навчання у ЗЗСО	9
1.2. Інтерактивні методи навчання як важливий складник сучасного освітнього процесу	16
1.3. Інтерактивні навчальні технології на уроках української літератури	22
Висновки до першого розділу	31
Розділ ІІ. АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ПОЕТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У 8 КЛАСІ ЗЗСО	32
2.1. Системний підхід до вивчення сучасної української поезії в курсі української літератури в ЗЗСО	32
2.2. Організаційно-методичні аспекти вивчення сучасної поезії у 8 класі	37
Висновки до другого розділу	40
Розділ ІІІ. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ У 8 КЛАСІ ЗЗСО	41
Висновки до третього розділу	59
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДІТЕРАТУРИ	63
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Прийняття нової парадигми освіти (персоніфікованої, індивідуальної), поширення оновлених форм навчання, педагогічних методів та технологій інноваційного характеру, розвиток науки, вимагають оновлення завдань, що виникають в освітянському просторі України загалом, та перед закладами загальної середньої освіти зокрема.

Новаторські ідеї, що переважали в науковій педагогіці у 70-х роках ХХ століття, у середині 80-х років сформували підґрунтя основ співробітництва в педагогічній науці та послужили основою активного становлення нової освітньої парадигми України періоду 90-х років минулого століття. Особливістю вказаних періодів були спроби нетрадиційного розв'язання й теоретичного обґрунтування нагальних проблем педагогічної практики, її технологізації. Більшість дослідників діяльність педагогів-новаторів зараховують до типу персоніфікованих педагогічних технологій (технологія інтенсифікації навчання, технологія колективного творчого виховання та ін.).

Прикладом ефективного впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес у минулому столітті може слугувати Корнинський метод О. Ривіна, що здобув назву «талгенізм», у якому сфокусовано всі ознаки інноваційної технології, з-поміж них: програмований результат (розвиток аналітичного мислення, мови, пробудження комунікативних здібностей); економія часу, використання поряд з традиційними авторських розробок (робота з текстом, діалог, співпраця, окремі виступи учасників) тощо [41, с.16-17].

На сучасному етапі реалізації педагогічної технології спостережено поступове перетікання освітнього процесу від суто інформаційно-теоретизованих технологій до розвивально-орієнтованих, оскільки їх застосування сприяє вирішенню проблеми ефективного впливу щодо наповнення, методичних та організаційних форм навчання; формуванню умов якості процесу навчання учнів ЗЗСО.

Сучасним освітнім процесом передбачено інтенсивну розумову діяльність особистості, а саме її активну участь в навчальному процесі, тому спосіб лише подання теорії, подеколи з елементами демонстрації, сам по собі не сприяє формуванню стійких знань. Така мета може бути досягнутою лише з використанням **інтерактивного навчання**, яке базується на активізації діяльності учнів й ефективному плануванні та організації управління навчальним процесом.

Інтерактивне навчання є особливою формою організаційного процесу пізнання, для якої характерна конкретно сформована мета, а саме «створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень усвідомить свою успішність, спроможність реалізувати інтелектуальні здібності» [27; 41]. Науковці та педагоги у різних ракурсах досліджують проблему використання інтерактивних технологій у навчальному процесі. Так, в «Енциклопедії інтерактивного навчання» О. Пошетун звернула увагу на цілеспрямоване формування навичок, вмінь та цінностей, створенню атмосфери творчої співпраці [41]. Т. Дуткевич акцентує на психологічних основах «використання інтерактиву для підготовки спеціалістів з вищою освітою» [18] та ін. Дослідники підкреслюють, що умовою ефективного навчання є спільна діяльність, а саме: «Доведено, що порівняно з індивідуальною роботою за схемою «учитель-учень» співпраця в групі підвищує ефективність розв'язання тих же задач на сто відсотків» [39].

Варто відзначити, що інтерактивні технології навчання презентують **особистісно-орієнтовані** аспекти навчання, що засновані на засадах педагогіки партнерства.

Матеріалом дослідження послужила сучасна українська поезія, представлена літературним доробком В. Герасим'юка, І. Малковича, А. Мойсієнка, І. Павлюка, Г. Кирпи, що її вивчають на уроках української літератури у 8 класі.

Метою кваліфікаційної роботи є встановлення особливостей ефективного використання інтерактивних технологій в освітньому процесі ЗЗСО.

Визначена мета роботи передбачає вирішення таких **завдань**:

- здійснити аналіз теоретичних напрацювань в галузі інтерактивних форм навчання;
- розглянути функціонування інтерактивних форм в аспекті засад особистісно-орієнтованого навчання;
- систематизувати методи інтерактивного навчання на уроках української літератури в ЗЗСО;
- простежити системність вивчення сучасної української поезії на уроках української літератури в ЗЗСО;
- здійснити аналіз організаційно-методичних аспектів вивчення сучасної поезії у 8 класі
- розробити методичні рекомендації щодо використання інтерактивних форм навчальної роботи під час вивчення сучасної української поезії у 8 класі ЗЗСО.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній на основі аналізу теоретичних аспектів інтерактивного навчання у розрізі особистісно-орієнтованого підходу до освітнього процесу й систематизації інтерактивних навчальних технологій встановлено роль інтерактивних форм роботи на уроках української літератури при вивченні сучасної української поезії у 8 класі ЗЗСО.

У роботі ми послуговувались такими **методами** дослідження: проблемно-цільовим та системно-структурним методами, а саме: опрацювання й аналізу наукових студій, узагальнення й синтезу, порівняння, систематизації, залучено також метод діагностування.

Практичне значення роботи полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути впроваджені у навчальний процес на уроках української літератури у 8 класі ЗЗСО; результати дослідження можуть бути

використані в системі вищої освіти під час читання курсів з методики для майбутніх вчителів-словесників, а також можуть слугувати основою для вебінарів, майстер-класів, курсів підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури.

Апробація дослідження. Результати виконаної роботи були апробовані під час викладання української літератури у 8 класі Комунальної обласної спеціалізованої школи-інтернату II-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів «Багатопрофільний ліцей для обдарованих дітей».

За результатами дослідження й практичного їх впровадження маємо **публікацію:** Тарангул І., Семанюк М. Особливості впровадження методів педагогіки партнерства у роботі з внутрішньо переміщеними особами. Педагогіка партнерства: реалії та перспективи: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конференції, присвяченої 104-й річниці від дня народження В. Сухомлинського, 11-12.10.2022 / уклад. О.Е. Жосан, В.В. Войтко. Кропивницький, 2022. С. 291-295.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

Розділ І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗЗСО

1.1. Реалізація особистісно-орієнтованого навчання у ЗЗСО

Характерними ознаками системи сучасної освіти визначено становлення і розвиток гуманістичної парадигми, що виокремлює значимість цінності й гідності людини з метою підвищення її активності, свободи та самостійності. Довкола гуманістичної парадигми об'єднано наукові студії видатних філософів, психологів, педагогів, філологів, соціологів. Відомий педагог В. Сухомлинський рекомендував: «не силуйте душу людини, уважно придивляйтесь до законів природного розвитку кожної дитини, до її особливостей, прагнень, потреб». Американський соціолог Д. Белла зазначав, що провідною буде лише та нація, що створить ефективну систему освіти з метою розвитку стійкого потенціалу підростаючого покоління. Отож, актуальність і нагальність вивчення питань у контексті вдосконалення та впровадження інноваційних особистісно-орієнтованих форм навчання «спонукатимуть молоде покоління до саморозвитку, самоудосконалення, самоствердження» [44, с. 22].

Проблеми особистісно-орієнтованого навчання досліджували багато науковців, серед яких: І. Бех, Н. Бібік, О. Овчарук, В. Оніщук, К. Роджерс, О. Пехота та ін. Попри вагомий внесок дослідників і досі актуальним залишається вивчення теоретико-методологічних аспектів особистісно-орієнтованого навчання задля впровадження його до освітнього процесу.

Варто відзначити, що методикою особистісно-орієнтованого навчання передбачено структурування сучасного освітнього процесу на засадах взаємодії вчителя й учня, яка спрямована на спільне формування навчальної діяльності. Адже основна увага в освітньому процесі зосереджена на конструктивному діалозі між учнем та вчителем.

За визначенням І. Бека, суть особистісно-орієнтованого навчання

полягає у тому, що центром освітнього процесу є особистість в аспекті виявлення її самобутності й самоцінності, її суб'єктивного досвіду, набутого в процесі навчання, з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей кожного учасника освітнього процесу [5].

Концепція технологій особистісно-орієнтованого навчання, що їх досліджує О. Пехота, ґрунтується на створенні навчального матеріалу, що враховує особистісні потреби, методичні рекомендації щодо його використання, форми контролю над особистісним розвитком в навчально-пізнавальній діяльності учнів і типи навчального діалогу. На думку вченого, «лише застосування принципу суб'єктності освіти може бути визнано як особистісно-орієнтовані технології» [36].

Чимало вчених проводять дослідження щодо розробки технологій особистісно-орієнтованого навчання. Найпоширеніша психолого-педагогічна концепція такого навчання – підхід, згідно з яким особистість розглядають як мету й фактор, що має вплив на освітній досвід під час навчання. Провідною метою концепції особистісно-орієнтованого навчання визначено розкриття природи й умов реалізації особистісно-розвивальних функцій в навчальному процесі. Ця концепція має неабияку практичну цінність, адже вона дає можливість розробити орієнтири для альтернативної практики в освіті та може слугувати ефективною заміною традиційному навчанню. З-поміж різних концепцій особистісно-орієнтованого навчання виокремлюють три моделі: соціально-педагогічну, предметно-дидактичну й психологічну.

Соціально-педагогічна модель фокусується на вихованні особистості із заздалегідь визначеними якостями, які відповідають інституціональній структурі суспільства. Завданням закладу загальної середньої освіти є спрямування учнів до параметрів, що характерні для масової культури.

Предметно-дидактичну модель пов'язують з індивідуальним підходом у навчанні засобами предметної диференціації. Така модель диференціації ґрунтується на врахуванні складності й обсягів навчального матеріалу, що, у свою чергу, уможливорює розробку завдань з пониженим чи підвищеним

рівнем складності.

Психологічна модель особистісно-орієнтованої педагогіки передбачає корекцію здібностей до навчання як різновиду пізнавальних здібностей для забезпечення найефективнішого способу навчання кожному учневі.

Варто зазначити, що сучасні заклади загальної середньої освіти мають доступ до широкого спектру різноманітних методик особистісно-орієнтованого навчання, серед яких ігрові методики, Вальдорфська педагогіка, методика саморозвивального навчання Г.Селевка, методика Марії Монтессорі, проєктний метод навчання, сугестивні методики, рівнева диференціація, проблемне навчання, розвивальне навчання, інтерактивні методики тощо. «Усі ці методики дають змогу адаптувати процес навчання до індивідуальних особливостей студентів, змісту навчальної програми та специфічних особливостей кожного навчального закладу» [44].

Фундаментом створення освітньо-виховного середовища у закладі загальної середньої освіти є особистісно-орієнтоване навчання, саме тому повинно бути забезпечення високої якості конструктивної вербальної та невербальної комунікації, педагогічної майстерності викладацького колективу. Отже, технологія, в якій центром освітньої системи виступає індивідуальність, базується на загальнометодичних засадах індивідуалізації й диференціації освітнього процесу.

Технологіями особистісно-орієнтованого освітнього процесу передбачено створення спеціальних навчальних текстів, дидактичного матеріалу з методичними рекомендаціями щодо його використання, типів конструктивних навчальних діалогів, форм контролю над особистим розвитком учнів у процесі засвоєння навчальної інформації. «Особистісно-орієнтований освітній процес можна створити тільки за умови наявності дидактичного забезпечення, яке втілює принцип суб'єктної освіти» [6, с. 140].

Мета технологій особистісно-орієнтованого освітнього процесу «полягає в тому, що особистісно-орієнтоване навчання спрямоване на

надання особистості психолого-педагогічної підтримки в процесі становлення суб'єктивності, культурної ідентичності, соціалізації та самовизначенні в сфері професійного та особистісного зростання» [47, с. 147].

Отже, основними цілями технології особистісно-орієнтованого навчання визначено такі:

- розвиток індивідуальних і пізнавальних здібностей особистості;
- розкриття й використання індивідуального досвіду учня;
- допомога у спроможності самостійно визначати власні цілі й зреалізовувати власний потенціал.

З урахуваннями визначених цілей особистісно-орієнтованого навчання можна визначити завдання:

- розвивати індивідуальні пізнавальні здібності учнів;
- виявляти, ініціювати й використовувати у процесі навчання індивідуальний досвід особистості;
- сприяти процесу самопізнання учнів, визначення власного місця у суспільстві, реалізації власного потенціалу;
- формувати в учнів культуру життєдіяльності, що дозволяє продуктивно планувати й будувати власне життя, визначати його основні вектори.

Отже, особистісно-орієнтоване навчання в центрі освітнього процесу визначає особистість, визнаючи її унікальність і цінність. Першочергове завдання – виявлення й розкриття суб'єктивного досвіду кожного учня.

Варто відзначити, що особистісно-орієнтоване навчання повинно відповідати певним вимогам, серед яких:

- врахування у навчальному матеріалі змісту суб'єктивного досвіду учня з урахуванням досвіду здобутих знань;
- проєкція навчальних матеріалів не лише на розширення їх структури, обсягу, синергію, узагальнень предметного змісту, а також і на постійну трансформацію набутого навчального досвіду учня;

- неперервне вирішення під час навчання взаємозв'язку суб'єктивного досвіду учня та наукового змісту здобутих ним знань;
- активна підтримка особистості в аспекті самооцінної освітньої діяльності, що має на меті сприяти саморозвитку, самоосвіті, самовираженню у навчальному процесі;
- моделювання й організація навчального матеріалу з огляду на забезпечення особистості можливостями обирати зміст, види й форми виконання навчальних завдань;
- визначення й оцінка способів навчальної роботи, що їх учень використовує самостійно з метою досягнення стійкого й продуктивного освітнього процесу;
- здійснення контролю й оцінювання не тільки результатів, а й власне процесу навчання;
- стимулювання рефлексії учня й оцінювання його як суб'єкта навчальної діяльності [47].

Особистісно-орієнтованим навчанням передбачено й створення особистісно-орієнтованих ситуацій, що вимагають від учня пошуків власного образу, моделі власного життя, адаптації до власних інтересів, вибору творчих напрямів і критичної оцінки. Такі завдання вимагають не тільки вже наявних знань, а також і пізнавальних пошуків. Учень також повинен бути здатним до рефлексії в процесі навчання.

Одна з типових ознак особистісно-орієнтованого навчання – урахування в освітньому процесі індивідуальних якостей його учасників: учнів, педагогічних працівників та батьків.

Особистісно-орієнтоване навчання має низку відмінностей від традиційного навчання у закладах загальної середньої освіти.

Психолого-педагогічними орієнтирами **традиційного навчання** є такі:

- Освіта – це процес передавання знань, формування умінь і навичок учня.
- Учень – це об'єкт навчання, виховання й управлінської діяльності.

- Роль учителя – інформаційна та виховна.
- Управлінська діяльність у закладі освіти орієнтована на підвищення рівня успішності учнів і покращення їхньої поведінки.

Психолого-педагогічні засади **особистісно-орієнтованого навчання**:

- Освіта – це процес формування індивідуальної та гармонійно розвиненої особистості учня.
- Учень – суб'єкт самоосвіти, самопізнання, самовдосконалення і самовиховання.
- Роль вчителя – консультативна, активізувальна процесу самоосвіти й самовиховання учня.
- Управлінська діяльність в закладі загальної середньої освіти зорієнтована на забезпечення процесу особистісного розвитку учнів та вчителів.

Особистісно-орієнтоване навчання сприяє трансформуванию учня з пасивного спостерігача, який механічно заучує визначений обсяг навчальної інформації, на активного учасника навчального процесу, який спілкується й співпрацює з іншими учасниками цього процесу, стає суб'єктом навчання й продуктивної праці. Забезпечення можливостей для співпраці, поступове встановлення міжособистісних зв'язків і спільне пізнання світу – це найважливіша умова групової організації навчального процесу, яка є формою організації навчання в групах, що об'єднані загальною навчальною метою учнів за опосередкованого керівництва вчителем та їхньої співпраці.

Під час організації групової навчальної діяльності вчитель опосередковано керує діяльністю кожного учня через завдання з метою регулювання роботи групи. При цьому взаємини між учителем та учнями базуються на співпраці: викладач відповідає на запитання, що виникають в учнів, однак безпосередньо не втручається у їхню роботу. Також під час такої діяльності в групах учні спілкуються між собою, допомагаючи один одному та співпрацюючи.

Активна навчальна діяльність у групах допомагає учням підвищувати

результативність навчання, розвиває в них гуманність, підтримує самостійність, формує вміння аргументувати й відстоювати власну думку, слухати та розуміти міркування інших, формує культуру діалогу і, що важливо, - відповідальність за виконану роботу. Групове навчання сприяє розвиткові організаторських навичок, адже учні вчаться розподіляти обов'язки між собою, конструктивно взаємодіяти один з одним й комунікувати, вирішувати конфлікти, які можуть виникати у спільній діяльності.

Під час групових форм навчальної діяльності учні виконують більший обсяг роботи за порівняно короткий проміжок часу, а це дає можливість досягати високої результативності у засвоєнні знань і формуванні вмінь. М. Фіцула з цього приводу зазначає: «Для досягнення цих результатів важливі мотивація навчання, розвиток гуманних відносин між студентами, а також такі елементи навчальної діяльності, як планування, рефлексія, самоконтроль і взаємоконтроль» [47, с. 50].

З метою створення постійного ефективного особистісно-орієнтованого освітнього середовища необхідно забезпечувати орієнтацію методів, засобів, прийомів та форм навчання на особистість учня з урахуванням його пізнавальних можливостей, ціннісних орієнтирів та особистісного досвіду; підпорядковувати зміст роботи вчителів особистісно-орієнтованому навчанню; забезпечувати формування суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин у процесі навчальної діяльності; використовувати діалогізовані форми навчання; поновлювати дидактичний комплекс, який сприяє вибору учнем організації власного процесу навчання; використовувати особистісно-орієнтовані навчально-педагогічні ситуації задля формування учнями власного позитивного образу, для створення «ситуацій успіху», для обґрунтування «Я-концепції»; забезпечувати учням умови для творчої реалізації і в самостійній, і в колективній діяльності; формувати системні й комплексні взаємозв'язки між учасниками навчального процесу.

На думку А. Старєвої, «основними пріоритетами освітнього середовища, спрямованого на особистісний розвиток, є спрямованість вчителів на особистісно значущий характер професійного зростання учнів та забезпечення демократичного та гуманного підходу до освітнього процесу в закладах освіти» [42, с. 133].

Отож, засади особистісно-орієнтованого навчання презентують інноваційність, що спрямована на формування особистості, що здатна на відповідні дії. Центральне місце відведено учневі – його мотивації, цілям й індивідуальному психологічному налаштуванню.

1.2. Інтерактивні методи навчання як важливий складник сучасного освітнього процесу

Інтенсифікації навчального процесу, вдосконалення якісного рівня сучасних уроків можна досягти за допомогою системи навчальних форм та методів, що отримали назву інтерактивних. Їх перевага у тому, що акцент зроблено на розвитку вмінь учнів взаємодіяти, працювати в команді, розвивати здатність спільно вчитися. «Вони забезпечують рівноправність і рівнозначність об'єктів навчання, а педагогові відводять роль організатора та ініціатора, який створює для учнів середовище, в якому вихованці моделюють життєві ситуації, використовують рольові ігри та спільно розв'язують проблеми» [49, с. 155].

Основною метою сучасного освітнього процесу передбачено використання ефективних технологій навчання, що заохочують учнів до зацікавленості в здобутті теоретичних знань та практичних навичок. Важливу роль в цьому процесі відіграють комунікативні, лідерські, дослідницько-аналітичні компетенції вчителя, його самоідентичність, справедливість, здатність до навчання і самовдосконалення упродовж життя, а також емпатія, яка полягає в розумінні й співпереживанні до учнів під час їхньої пізнавальної і комунікаційної діяльності. Основною компетенцією професійного вчителя є забезпечення освітнього середовища, яке сприяє

формуванню повноцінної особистості, яка володіє необхідними знаннями та культурою. Це, на переконання О. Башкіра, «сприяє розвитку їх багатогранного духовного світу та високого професіоналізму» [5]. Саме для досягнення цієї мети важливою є організація активної **інтерактивної взаємодії** суб'єктів освітньої діяльності.

Питання інтерактивного навчання сьогодні є предметом активних наукових розвідок в теоретичному й методологічному аспектах. Термін «інтерактивний», який походить від англійського слова «interact» (у перекладі «inter» – «взаємний», «act» – «діяти»), визначає наявність як основних складників інтерактивних занять, вправ і завдань, що їх виконують учні. Відмінність інтерактивних завдань від традиційних полягає в тому, що виконуючи їх, учні не тільки закріплюють вивчений матеріал, а водночас опановують нові знання і та оволодівають новими вміннями [50].

Принципи інтерактивного навчання були започатковані ще в стародавні часи. До прикладу, Сократ послуговувався методом запитань та відповідей, аби допомагати своїм слухачам віднайти істину. Платон вважав, що починати освіту дітей потрібно з шестирічного віку, а удосконалювати знання варто за допомогою бесід, казок, ігор, пісень. Конфуцій не вважав за потрібне у своїй школі дотримуватись жорсткого регламенту щодо часу й змісту навчальних занять, а процес навчання й виховання відбувався у формі довільних бесід, що зазвичай мали евристичний характер [50].

Використання інтерактивних методик викладання забезпечує передумови переформатування підходу до об'єкта навчання, що перетворює його на суб'єкт. Підхід до учня як до основного учасника освітнього процесу базується на повазі до його думок, на стимулюванні його активності й творчості, він стосується насамперед підвищення рівня навчально-виховної ефективності занять, суттєвого зростання рівня реалізації принципів активності, свідомості, якості знань, умінь та навичок, яких набувають учні.

Такий підхід до навчання ще називають «навчанням за методом участі» або «кооперативним навчанням». З його допомогою можливо під час

занять всебічно обговорити всі проблеми, довести й аргументувати власний погляд учня на шляхи її розв'язання. «Це сприяє не лише більш глибокому розумінню навчального матеріалу, але й розвитку мислення та мовлення. Впровадження інтерактивного навчання передбачає повну перебудову методичних стереотипів, які були сформовані вчителями в попередні роки» [50, с. 380].

Задля впровадження у навчальний процес сучасних інтерактивних методів необхідні відповідні засоби їх реалізації. Основний складник освітнього середовища – це сучасні інтерактивні засоби навчання. Отож, форми інтерактивного навчання – є організованим підходом до формування освітнього середовища, який передбачає активну взаємодію всіх його учасників з метою вирішення освітніх цілей. «Цей підхід допомагає учасникам розвивати соціальні навички комунікації та вміння організовувати навчальну діяльність» [6, с. 140].

Отже, основні завдання інтерактивних технологій навчання такі:

- розвивати комунікативні навички учнів;
- створювати комфортне й сприятливе емоційне середовище для всіх учасників навчання;
- формувати навички роботи в команді і вміння висловлювати власні думки;
- сприяти виникненню в учнів інтересу до навчання та стимулювати їх внутрішню мотивацію;
- розкривати й розвивати творчий потенціал учнів.

За умови використання форм інтерактивного навчання в освітньому процесі активно взаємодіють усі учні на засадах співпраці й взаємного навчання. Основне джерело мотивації – зацікавленість учнів, що сприяє високому рівню їх активності у навчальній діяльності. Застосовуючи інтерактивні технології навчання, вчитель виступає як рівноправний партнер учнів, забезпечує організаційну та консультаційну підтримку. Учитель може використовувати інтерактивні методи з метою організації таких видів

діяльності з учнями: проведення тематичних занять, створення й консультування творчих груп для виконання навчальних проєктів, формування учнівських портфоліо, організація дискусій й обговорень проблемних питань у групах, розробка освітніх ресурсів (аспектних уроків, тренінгових матеріалів, аудіо- та відеоматеріалів).

І. Бех поділяє інтерактивні технології навчання на чотири групи відповідно до існуючих класифікацій:

- фронтальні технології: «Мікрофон», «Ажурна пилка», «Незакінчене речення», «Мозковий штурм».
- інтерактивне колективно-групове навчання: ротаційні трійки, робота в парах, роботу в малих групах, «Карусель», «Акваріум», «Два-чотири – всі разом».
- ситуативне навчання: «Рольова гра», «Спрошене судове слухання», «Драматизація».
- навчання під час дискусії: «Дискусії», «Дерево рішень», «Метод прес», «Займи позицію» [5].

О.Пошетун та І. Пироженко пропонують поділяти інтерактивні форми навчання у такий спосіб:

- кооперативне навчання: робота в парах та в малих групах, «Ротаційні трійки», «Акваріум», «Карусель», «Два чотири – всі разом»;
- колективно-групове навчання: спільне обговорення проблеми, аналіз ситуацій, «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи – учусь», «Незакінчені речення», «Ажурна пилка», «Дерево рішень», «Кейс-метод»;
- ситуативне моделювання: імітаційні, ситуативні й ділові ігри, «Громадські слухання», «Спрошене судове слухання»;
- опрацювання дискусійних питань: різні види дискусій, дебати, «Займи позицію», «Зміни позицію», «Метод ПРЕС», «Неперервна шкала думок» [40].

А. Смолкін виокремлює імітаційні та неімітаційні навчальні

технології. Імітаційні включають ділову гру, педагогічні ситуації та завдання, ситуації інсценування різних видів діяльності, колективну розумову діяльність. З-поміж неімітаційних виділено проблемну лекцію, прес-конференцію, евристичну бесіду, пошукову лабораторну роботу учня, навчальну дискусію, самостійне опрацювання літератури [42].

Л. Чернишова веде мову про індивідуальну й групову навчальну роботу. Індивідуальною роботою передбачено виконання різного типу індивідуальних завдань та тренування. Групова робота реалізується такими інтерактивними методами: дискусійними (груповою дискусією, аналізом ситуацій морального вибору, методом «Кейсів», мозковим штурмом, презентаціями, обговореннями, дебатами), ігровими (діловою, дидактичною, сюжетно-рольовою, операційною, організаційно-діяльнісною іграми), тренінг-методами (соціально-психологічними тренінгами та тренінгами ділового спілкування, психотехнічними іграми) [49].

Застосування інтерактивних навчальних практик передбачає відповідне **структурування** занять, що охоплює кілька етапів. На першому етапі вчитель оголошує тему й прогнозовані навчальні результати, задля кращого усвідомлення учнями суті їхньої діяльності.

Одним з ключових етапів інтерактивного заняття є мотивація, адже учні повинні зрозуміти, що і для чого вони будуть робити. Науковими дослідженнями утверджено думку, що висока позитивна мотивація спроможна підвищити рівень знань, умінь та навичок учнів. Навіть недостатньо підготовлені учні можуть показати високі результати діяльності, якщо вчитель на початку заняття надасть їм змогу сформулювати власні мотиви навчальної діяльності. Перші етапи уроку охоплюють близько 10% від загального навчального часу.

Наступний етап інтерактивного заняття передбачає надання необхідної інформації, що дозволяє учням виконувати завдання у максимально короткий термін. Для цього використовуються різноманітні сучасні навчальні технології, серед яких попереднє самостійне опрацювання

учнями нового матеріалу. Зазвичай цей етап охоплює 10–15% навчального часу.

Центральна частина уроку – це інтерактивна вправа, що слугує ефективним засобом засвоєння навчального матеріалу й досягнення очікуваних результатів. Уведення в структуру уроку таких вправ проводиться за певним алгоритмом. Спочатку вчитель проводить своєрідний інструктаж: пояснює мету вправи, правила і послідовність її виконання, визначає час, що необхідний для її виконання. Далі учні об'єднуються в групи, розподіляючи ролі, і починають виконувати завдання. Після цього кожна група презентує результати проведеної роботи. Найбільш оптимальний час інтерактивної частини уроку – 50–60%. В кінці відбувається рефлексія учнями результатів, яка дає можливість оцінити й підвести підсумки уроку.

Рефлексія – це здатність людини до самоаналізу, здатність аналізувати свої дії, мотиви, почуття у взаємозв'язку із суспільно значущими цінностями та з діями інших людей. Рефлексія – найважливіший складник інтерактивного навчання. Зазвичай процес рефлексії охоплює фіксацію подій, оцінку міркувань і почуттів, які виникли, і планування майбутнього розвитку. Рефлексію проводять у таких формах навчання: індивідуальна робота, робота в парах чи групах, дискусія. Рефлексія може відбуватись в усній чи писемній формах. Зазвичай рефлексію застосовують після важливих інтерактивних вправ, занять чи після закінчення певного навчального етапу. Основні функції етапу рефлексії полягають в уточненні змісту вивченого матеріалу, порівнянні отриманих результатів з очікуваними, в аналізі причин відхилень, у формулюванні висновкових положень, закріпленні та коригуванні засвоєного матеріалу, а також у «визначенні нових тем для подальшого вивчення, встановленні зв'язку між вже вивченим і майбутнім матеріалом та створення планів для подальших дій. Для цього етапу слід виділити до 20% часу від загального часу заняття» [5].

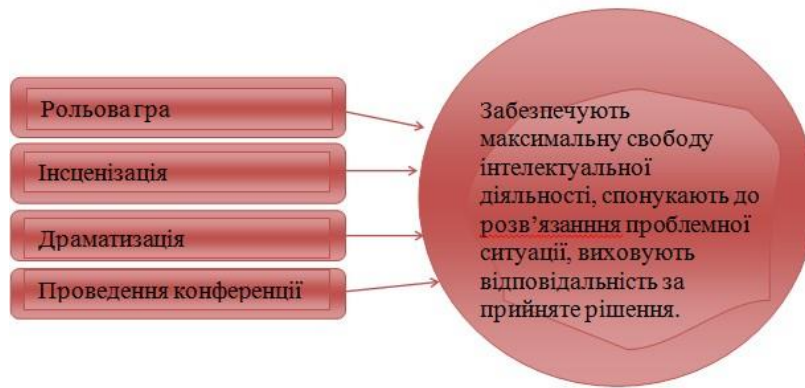
Використання у сучасному навчальному процесі різних інтерактивних

форм навчання сприяє реалізації потенціалу учнів, дає можливість досягти високого рівня засвоєння інформації, розвиває навички аналізу, синтезу, самооцінювання, відчуття учням своєї інтелектуальної досконалості та успішності, у такий спосіб сприяючи організації ефективного освітнього процесу.

1.3.Інтерактивні навчальні технології на уроках української літератури

Застосування інтерактивних форм роботи на уроках української літератури в ЗЗСО сприяє формуванню літературних компетентностей учнів: власної читачкої, ціннісно-світоглядної, діяльнісної, продуктивної, загальнокультурної, комунікативно-мовленнєвої, інформаційної, емоційної. Головною рисою інтерактивного навчання визначено використання учнями власного досвіду під час розв'язання проблемних питань. В таких умовах учням надається максимальна свобода у розумовій діяльності при побудові логічних ланцюгів умовиводів.

Інтерактивні технології ситуативного моделювання

Технології опрацювання дискусійних питань

Як зазначалося у попередньому параграфі, уроки української літератури, що організовані за інтерактивними технологіями, уможливлють розвиток мислення учнів, здатність вислухати товариша, уміння зробити власні висновки та аргументувати їх. Тому ефективною є групова навчальна діяльність, тобто модель організації навчання у малих групах, що об'єднані спільною навчальною метою. Досвід методистів-практиків засвідчує, що саме в груповій навчальній діяльності учні демонструють високі результати засвоєння знань, а також формування вмінь та навичок. Зазвичай парну та групову роботу проводять на етапі застосування набутих знань. За таких умов усі учні мають можливість бути активними, вільно висловлюватись, адже в них є час подумати, обмінятись власними ідеями з партнером і врешті озвучити свої думки перед однокласниками. Така робота сприяє розвитку навичок комунікації, вмінню висловлюватись, критично мислити, сприяє

розвиткові вмінь спільно приймати рішення, що сприяє досягненню кращих результатів у засвоєнні знань та формуванні необхідних вмінь і навичок.

Такі уроки української літератури проходять цікаво і продуктивно, в учнів виникає бажання читати художню, навчальну й науково-популярну літературу.

Використання інтерактивних методів не є самоціллю, а тільки засобом створення цієї атмосфери в класі, в якій реалізується конструктивне співробітництво, порозуміння й доброзичливість, можливість вповні зреалізувати принцип особистісно-орієнтованого навчання.

На сучасних уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти популярними інтерактивним методом навчання є метод **«Шести капелюхів мислення»** («Six Thinking Hats»). Автор цього методу – Едвард де Боно, що започаткував концепцію латерального мислення. Цим методом передбачено вирішення проблемної ситуації через виконання розумових дій, що відповідають певному кольору капелюха. Суть його полягає в тому, що при обговоренні конкретного питання кожен учень застосовує капелюх певного кольору, і всі думають в одному напрямку. Метафоричні капелюхи різних кольорів уособлюють різні типи мислення.

Схема роботи з капелюхами

- інформація (учень викладає тільки факти). Обравши білий капелюх, ми ставимо питання на кшталт: «Яка інформація у нас є?»; «Якої інформації нам не вистачає?»; «Яка інформація нам потрібна?»; «Як нам отримати інформацію, якої не вистачає?»; «Які питання ми повинні поставити?». Білий капелюх використовують для того, аби спрямувати увагу на інформацію, яка наявна чи відсутня.

-логічний позитив (жовтий капелюх передбачає уміння учня бачити гарне й позитивне). Основне питання у цьому випадку: «Що в цьому гарного?» Навіть на умови відсутності симпатії, жовтий капелюх стимулює учня все-таки віднайти позитивні сторони.

- критика (учень веде мову про негативне, неприємне). Обираючи чорний капелюх, учень вказує на недоліки. Однак варто пам'ятати, що чорним капелюхом не можна зловживати.

- почуття та інтуїція (червоний капелюх – ознака вияву почуттів та емоцій). Червоний капелюх дає можливість учневі висловити власні емоції та почуття від отриманої інформації, однак без обов'язкового пояснення чи аргументації.

- креативність (учень розмірковує про можливість змінити хід думок, аналізу тощо). Зелений капелюх передбачає пропозиції, обговорення нових ідей та альтернативи, а також модифікації й варіації вже існуючих ідей.

- підведення підсумків (учень підсумовує сказане), базовими питаннями виступають такі: «Чого ми досягли?»; «Що нам робити далі?». Синій капелюх – знак упорядкування висловлених раніше міркувань та підбиття підсумків.

За спостереженнями вчених, «цей метод може бути складним, однак, він сприяє розвитку у студентів навичок критичного мислення, творчості та сприймання проблем з різних позицій» [5].

Метод **«Порушена послідовність»** використовують як при індивідуальній роботі, так і в груповій. Він відбувається за визначеним алгоритмом:

1-й крок. На окремих аркушах учитель записує події, які описані у художньому творі, який вивчають учні.

2-й крок. Вчитель перемішує папірці та рандомно роздає учням.

3-й крок. Учні відтворюють події, описані в художньому творі у тому порядку, як їх подає письменник.

Метод **«Світового кафе»** слугує альтернативним варіантом обговорення питань в групах. Це технічно нескладний, однак досить ефективний метод для створення конструктивного навчального діалогу. Він акцентований на спілкуванні учасників групи та на продукуванні їхніх ідей і думок. Це своєрідна бесіда про суть виучуваної теми в неофіційній обстановці.

Імпровізовану зустріч веде учитель, який на початку розмови повідомляє, що комунікація відбуватиметься у незвичному для традиційної форми навчальної діяльності форматі. Учасники сідають за окремі столи (по троє – семеро), наче в кафе. Учні обирають «господаря» чи «господиню» кожного столика, а решта учасників є «запрошеними гостями».

З метою оптимізації процесу обговорення й фіксації майбутніх результатів на кожному столику є аркуші великого формату й різнокольорові маркери. Учні відображають висловлені ідеї в зручний для них спосіб – схематично, малюнками, символами, тезами.

Через певний час (зазвичай це 7 – 15 хв.) «гості» сідають за інші столики, однак «господар» чи «господиня» залишаються на своїх місцях та розповідають новим «гостям» те, про що спілкувалась попередня група. Нові учасники обговорення проблеми доповнюють висловлене власними

коментарями. Далі процедура повторюється.

У такий спосіб всі «гості» імпровізованого світового кафе, будучи ознайомленими з пропозиціями й ідеями один одного, можуть висловити власні міркування й дізнатися думки однокласників. В кінці такого обговорення відбуваються презентації ідей та аналізу кожного столика з подальшим обговоренням.

Метод «Світове кафе», на думку методистів, є досить ефективним, він «використовується для активізації групової діяльності, вивчення важливих питань студентами, пошуку розв'язань проблем, стимулювання взаємодії між доповідачем та аудиторією, обміну досвідом та стимулювання появи нових оригінальних ідей» [42, с. 133].

Поширеним на уроках української літератури є **Кейс-метод**, що також відомий як метод конкретних ситуацій, чи метод **case-study**. Його визначають як метод активного навчання, який базується на аналізі ситуацій. Мета Кейс-методу полягає в спільному вирішенні конкретних ситуацій групою учнів та у виробленні практичного рішення, а в результаті – в оцінці різних запропонованих варіантів і виборі найбільш конструктивного рішення. Кейс-метод як педагогічний прийом сприяє активізації дискусії в групі й сприяє засвоєнню комплексу знань, що необхідні для вирішення практичних завдань. Перевагою цього методу «є можливість поєднувати теорію і практику, що дозволяє підготувати висококваліфікованих фахівців» [5].

Вдалою формою роботи з учнями на уроках української літератури, що максимально сприяє ефективному використанню інтерактивних навчальних методів, є **урок-турнір**. Такий тип уроку дає можливість вчителю створити таке навчально-виховне середовище, в якому всі учні в класі будуть залучені до креативної колективної або самостійної діяльності. Це важливо, оскільки «дозволить не тільки, поглибити, закріпити та систематизувати знання з однієї теми чи кількох тем, а й ліквідувати прогалини в отриманих знаннях» [40, с. 156].

Для організації такого уроку учитель пропонує учням низку ролей: «доповідача», «опонента» й «рецензента». «Доповідач» озвучує власну стратегію розв'язання проблеми, він може послуговуватись унаочненням: схемами, таблицями, плакатами тощо. «Опонент», виявляючи недоліки або помилки в матеріалах доповідача, висловлює критичні зауваження, а також вказує на сильні сторони роботи. При цьому «опонент» не озвучує власні підходи до вирішення проблеми, він лише коректно і ввічливо ставить запитання. «Рецензент» оцінює виступи «доповідача» та «опонента». Члени імпровізованого журі контролюють перебіг уроку й оцінюють виступи усіх учасників дискусійної комунікації.

Уроки-турніри доцільно практикувати як у системі внутрішнього навчального процесу (уроки, гурткові та факультативні заняття, брейн-ринги, круглі столи), так і в різних змаганнях міського, регіонального навіть всеукраїнського рівнів.

У процесі вивчення української літератури вагоме місце відведено практичній і творчій роботі учнів, яка успішно зреалізовується у виконанні проєктів. **Метод проєктів** об'єднує низку підходів (дослідницьких, проблемних, пошукових, креативних) і сприяє творчому розвитку учнів, вчить їх послуговуватися різноманітними навчально-пізнавальними прийомами для вирішення певних проблем загалом та цілісного розкриття теми проєкту. Завершальна ланка методу проєктів – презентація отриманих у процесі дослідницької роботи результатів (зазвичай із використанням мультимедійних засобів або інших видів унаочнення).

М. Дичківська формулює вимоги, яких варто дотримуватись для успішної реалізації методу проєктів:

- підбирати й компанувати актуальні й значущі проблеми, що передбачають наявність інтегрованих знань та вмінь застосовувати їх на практиці, які сприяють дослідницькому пошуку;
- передбачувані результати роботи над проєктом повинні мати практичну, теоретичну й пізнавальну значущість;

- робота учнів над проєктом повинна бути самостійною, однак різноспрямованою, вона повинна передбачати реалізацію вміння учнів працювати індивідуально, у парах та у групах;
- змістова частина проєкту повинна бути чітко структуризованою та такою, що визначає результати окремих етапів;
- варто передбачити використання різних дослідницьких методів, зокрема в процесі пошуково-дослідницької роботи учні повинні дотримуватися визначеної послідовності дій: обговорювати й планувати з керівником та в групі методи дослідження, ретельно збирати, систематизувати й аналізувати зібрані дані, самостійно робити висновки і підбивати підсумки, ретельно продумувати способи оформлення і презентації кінцевих результатів [18, с. 193].

Під час роботи над проєктом важливо координувати дії усіх учасників і коригувати їхню пошукову діяльність. Керівник проєкту обговорює з учнями етапи його виконання загалом і окремих спільних або індивідуальних дій, способи аналізу фактичного матеріалу, створення мультимедійної чи іншої презентації результатів, оформлення висновкових положень тощо.

Різні формати навчального процесу зумовлюють час виконання проєктів: це можуть бути довгострокові та короткострокові проєктні дослідження.

Однією із сильних сторін методу проєктів визначено можливість зміни ролі вчителя і його позиції та ролі у навчально-виховному процесі. Під час реалізації проєктів завдання вчителя полягає у підборі теми дослідження, в організації дослідницької діяльності учнів, визначення методів і прийомів дослідження, структурування проєкту тощо.

Засобами виконання проєктів формується новий тип навчально-пізнавального процесу учнів, міняється вектор стосунків в групах, мікроклімату в колективі учнів, формується докорінно новий тип психології стосунків: визначаються лідери груп, відбувається розподіл та перерозподіл внутрішніх обов'язків, дещо змінюється ставлення учнів загалом до навчання

й до дослідницької, пошукової і творчої роботи зокрема.

Для методу проєктів обов'язковою є зовнішня оцінка, що має свої параметри: врахування значущості й актуальності теми й проблеми дослідження; визначення коректності застосованих методів і обробки результатів дослідження; оцінка роботи кожного з учасників проєктної групи, їхній внесок у загальний результат з урахуванням індивідуальних можливостей; виділяє рішення, прийняті учасниками проєкту колективно, й, відповідно, визначення рівня взаємодопомоги між учасниками проєктної групи; врахування використання знань в інших галузях науки й глибини занурення в проблему; оцінка вміння учасників доказово та переконливо приймати рішення й аргументувати висновки; формулювання висновкових положень щодо вміння учасників проєкту лаконічно й доказово відповідати на питання опонентів.

Особливості методу проєктів у тому, що для виконання учні повинні володіти не тільки знаннями з літератури, а також і навичками науково-пошукової роботи, вміти виявляти й реалізовувати творчі здібності. Однак в процесі виконання таких завдань в учнів активізуються навички роботи в бібліотеках, формуються вміння здобувати інформацію з Інтернет-джерел.

Досвід роботи над проєктами широко презентований в системі науково-дослідницької діяльності слухачів Малої академії наук, де робота над виконанням проєктів триває упродовж кількох місяців. Захист науково-дослідницьких проєктів відбувається у формі доповідей або міні-дебатів, під час яких виконавці ознайомлюють членів журі та слухачів із суттю роботи, відповідають на запитання. Виконавці робіт дотримуються технічних вимог до оформлення роботи, загальноприйнятих правил її структурування й викладу основного матеріалу, що допомагає школярам поступово адаптуватися до умов подальшого навчання у закладах вищої освіти.

Отже, використання інноваційних інтерактивних форм і методів навчання на уроках української літератури допомагає урізноманітнити звичний для учнів формат отримання та закріплення навчальної інформації,

зацікавити школярів предметом та покращити рівень їхніх знань. Що особливо важливо, на наш погляд, впровадження у освітній процес інтерактивних форм навчання на уроках української літератури формує в учнів аналітичні навички, вміння здійснювати науковий підхід до висвітлення й сприймання окремих тем, формує навички здобування знань індивідуально і в колективі, стимулює учнів бути ініціативними й активними у творчому пошуку.

Висновки до першого розділу.

Інтерактивне навчання базується на активізації діяльності учнів й ефективному плануванні та організації управління навчальним процесом. Різні аспекти інтерактивної форми навчання у ЗЗСО перебувають у колі наукових зацікавлень науковців, педагогів, вчителів-практиків.

Інтерактивне навчання в сучасних ЗЗСО зреалізовується у загальних тенденціях особистісно-орієнтованого навчання та засноване на засадах педагогіки співробітництва.

Інтерактивні навчальні форми презентовані низкою інтерактивних методів, які ефективні на уроках української літератури в ЗЗСО. Серед них «Шість капелюхів мислення», «Порушена послідовність», Кейс-метод, урок-турнір, метод проєктів та ін. Вибір цих методів залежить від теми вивчення, особливостей учнівської аудиторії, досвіду роботи вчителя.

Розділ II.

АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ПОЕТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У 8 КЛАСІ ЗЗСО

2.1. Системний підхід до вивчення сучасної української поезії в курсі української літератури в ЗЗСО

Перелік поетичних творів для вивчення на уроках української літератури, що запропонований програмою для загальноосвітніх навчальних закладів, включає, без сумніву, високохудожні твори. Однак, зауважимо, що всі вони стосуються швидше історії української літератури та меншою мірою відображають основні тенденції розвитку сучасної поезії.

Позитивним вважаємо те, що зразки сучасної української поезії не тільки з'явилися у шкільній програмі, але й представлені різними жанровими різновидами. У попередній редакції Програми сучасна українська поезія у 7-му класі була представлена віршами «Дощ полив...», «Чайка на крижині», «Кольорові миші» та «Крила» Ліни Костенко; у 8-му класі вивчали вірші «З дитинства: дощ» («Я уплетений...»), «Теплі слова», «Наша мова» Василя Голобородька та оглядово поетичну творчість Івана Малковича. Відрадно, що новою редакцією уведено окремий розділ, що має назву «Із сучасної української поезії (періоду кінця ХХ – початку ХХІ ст.)». Зокрема це такі твори (на вибір вчителя): «Чоловічий танець» В. Герасим'юка, «З янголом на плечі» та «З нічних молитов» І. Малковича, «Жовтень жовті жолуді» А. Мойсієнка, «Дівчинка», «Вертатись пізно» та «Асоціації» І. Павлюка, «Мій ангел такий маленький...» та «Коли до вас темної ночі...» Г. Кирпи [51].

Вважаємо, що концентрація усього масиву сучасної поезії в одному тематичному блоці не дає ці уявлення учням щодо її тематичної палітри й розмаїтості, однак вона заслуговує на окрему увагу, а тому доцільно вивчати окремі тематичні та жанрові різновиди сучасної української поезії у кожному класі (з 5-го по 9-ий), доцільно також увести окрему оглядову тему, що стосується сучасної поезії, в 11-му класі.

Загалом учені-методисти пропонують розглядати цілісний аналіз ліричного твору у старших класах. До прикладу, Ю. Бондаренко запропонував принципи групування ліричних творів та формування системних уроків на їх основі, учений визначив шляхи й методи аналізу поетичних творів у 9-11-х класах, що зосереджені в межах цілісної дидактичної моделі [9]. Ми погоджуємось з позицією вченого щодо необхідності системного вивчення сучасної української поезії в ЗЗСО.

Зважаючи на сучасні тенденції компетентнісного підходу в освітньому процесі, а також на вікові особливості учнів, методисти дотримуються думки про те, що формування поняття специфіки сучасної української поезії, її жанрово-видових особливостей з урахуванням розвитку наскрізних умінь повинно відбуватись одночасно. До прикладу, учні 5-6 класів (це віковий діапазон молодших підлітків) краще сприймають навчальну інформацію, що презентована в ігровій формі, саме тому для читання, аналізу, виучування напам'ять поетичні твори варто добирати легкі, з елементами гри, що юні читачі сприймають асоціативно. Такі поетичні тексти розвивають уяву учнів, викликають їхню зацікавленість змістом та формами вираження. З огляду на це п'ятикласникам й шестикласникам доцільним буде вивчення сучасної пейзажної лірики в її жанрово-тематичному розмаїтті. Це, до прикладу, творчість Анатолія Качана – поета-мариніста, який є автором сімнадцяти лірично-психологічних збірок віршів для молодших школярів та підлітків (з-поміж них «До синього моря хмарина пливе» (2001 р.), «Чари ворожбита» (2005 р.), «Хвиля хвилю доганяє» (2007 р.), «Листи з осіннього саду» (2013 р.), «За нашим садом грає море» та «Гуляє парус на Лимані» (2016 р.). Поет, який майстерно володіє художнім словом як засобом гри з читачем, трансформуючи цю гру в різні жанрові форми, серед яких забавлянки, скоромовки, філологічні ігри-загадки, безконечники, ліричні вірші про працю, про природу. Наскрізні образи-символи його поезій – старий маяк, море, чайка, степ.

Заслугує на увагу учнів поезія дисидента, представника пізнього

шістдесятництва Ігоря Калинця, зокрема його «Книжечка для Дзвінки», яку митець написав для своєї доньки. Легка, невимушена поезія відкриває юному читачеві дивовижний світ природи. Хоча поетичні твори автора написані верлібром, однак вони виразні й водночас місткі та завершені. Представлений у віршах зоровими й слуховими образами дивосвіт: вітер, хмара, блискавки, грім, дощик, стежечка – постає реалістичним й водночас казковим, формуючи завершений образ рідного краю, в якому народився і з яким пов'язуєш майбуття.

Актуальною в умовах сьогодення серед учнів є патріотична поезія. Доцільно при вивченні елементів теорії літератури, ознайомлюючи учнів з метрикою, строфікою та римуванням, звертатись до аналізу сучасної поезії, що тематично близька до теми любові до мови, до рідної землі, до України, вболівання за її долю. У цьому аспекті актуальними є поетичні твори Ліни Костенко, Григорія Чубая, Василя Голобородька, Юрія Андруховича, що мають спільну тематику, однак відмінні в римуванні. Так, слушно з цього приводу зауважує Г. Токмань: «Підлітки, як правило, сприймають лише вірші з точним римуванням, поділом на строфи, послідовним розміром. Поезію з оригінальною образною побудовою варто розглядати в старших класах, підготувавши учнів до сприймання поетичних образів у версифікаційно неklasичній формі» [45, с. 165]. Однак ці зауваги дослідника швидше стосуються вивчення поезії XIX-XX ст., оскільки сучасні тенденції розвитку поезії – це тяжіння до версифікаційного розмитого канону, білих віршів, верлібрів, до ритмізованої, а не римованої поезії. З огляду на це при вивченні віршованої літератури у 5-9-х класах, варто звернути на неї увагу.

Найтонші почуття в сприйнятті України, її трагічного, однак героїчного шляху розкриває поезія Ліни Костенко на патріотичну тему. Зокрема це вірші, рекомендовані програмою для аналізу: «Усе моє, все зветься Україна», «Біль єдиної зброї», що в них – гордість за рідний край, за мову свого народу – святу і звичну, як хліб, та водночас величну, недосяжну.

Рання поезія періоду 90-х років XX ст. патріотичного спрямування

Юрія Андруховича уособлює бадьорий голос молодії людини. До прикладу, поетичний твір «Україна ж – це країна бароко» відображає, як митець милується своєю країною та водночас передає увесь трагізм її долі.

Глибоко ліричним у своїй основі є поетичне звернення Григорія Чубая «Україні». Глибоко метафоричний вірш слугує щирим висловленням захоплення, любові до рідної землі і присягання на вірність їй назавжди. Легкий для сприйняття й прочитання вірш має класичне римування, його нескладно вивчити напам'ять.

Майстер верлібру Василь Голобородько прийшов у поезію ще з «шістдесятництва» й дотепер творить. Його поезія адресована й наймолодшим читачам (збірки «Соловейків теремок», «Віршів повна рукавичка»), і молодшим підліткам («Хлопчик малює літо»), і, звісно, дорослим читачам. В. Кизилова доречно підмітила, аналізуючи поезію В. Голобородька: «Справжнім відкриттям стала його дебютна збірка поезій для дітей «Віршів повна рукавичка» (видавництво «Грані-Т», 2010), що у 2011 р. стала переможцем міжнародного конкурсу дитячої літератури Міжнародної молодіжної бібліотеки (Німеччина). Її внесення до каталогу «White Ravens», який вважається ключовим орієнтиром у світі дитячої та підліткової літератури, стало подією не лише для автора, а й усього культурного простору України» [22, с. 72]. Шкільною програмою запропоновано для вивчення декілька поезій Василя Голобородька, серед яких: «З дитинства: дощ» («Я уплетений...»), «Теплі слова», «Наша мова». Провідними мотивами віршів є дорослішання, процес становлення особистості, морально-етичні проблеми, шлях до рідної домівки. В поезіях В. Голобородька закорінені й закодовані образні системи, що їх розгадування вимагає від учнів роздумів щодо ролі кожного слова в невеличких за обсягом віршах, а також уважного читання поетичного тексту.

Важливою для учнів 5-9-х класів є інтелектуальна поезія для підлітків письменників покоління 90-х років ХХ ст., серед яких Ігор Павлюк («Дівчинка», «Політ над Чорним морем», «Асоціації»), Маріанна Кіяновська

(«Зненацька знерухомлені ліси», «Я вертаюсь надвечір у світ, де відстояні хаші...», «Палестина (Пори року)», Мар'яна Савка («Весна», «Малюнки на камені», «Каравели відходять. Порожніють порти...»), Роман Скиба («Хвороба росту»), Олена Максименко («Я тобі листопад») та ін.

Доцільним вважаємо, детально проаналізувавши на уроках української літератури, уроках позакласного читання, на факультативних заняттях вище перераховані поетичні твори, проводити конкурси на краще декламування, що сприятиме розвитку, формуванню й вдосконаленню техніки читання та емоційно-образної виразності. Поетична тема оспівування краси людських стосунків може стати темою для інтерактивних письмових практик («сторітелінг», «вільне асоціювання»).

Сучасну українську поезію вирізняють міфологізм, глибока метафоричність, закоріненість у фольклорні традиції. Учні 8-го класу знайомляться з поезією, що в ній вияскравлені саме ці елементи. До прикладу, Василь Герасим'юк – представник покоління вісімдесятників, його поезія глибоко закорінена в міфологію. Цей аспект його творчості представлений в поетичного доробку митця загалом та зокрема у збірці «Була така земля», в якій порушено важливу для сучасного юного покоління тему національної пам'яті. Програмою передбачено вивчення у 8 класі поезії «Чоловічий танець», із згаданої збірки. Міфологізм поезії Василя Герасим'юка вимагає знань у галузі фольклору. Слушно з цього приводу зазначає Л. Кісельова, дослідниця творчості Василя Герасим'юка: «від окремих етіологічних міфів про походження різних речей чи явищ, від розбудови магічного «гуцульського тексту» поет зрештою приходить до того всеохопного «українського міфу», який віддзеркалює минуле, пояснює сучасне та прогнозує прийдешнє» [23, с. 89].

Глибоко міфологічний і поетичний доробок І. Малковича, який також представлений в шкільній програмі з української літератури. За тематикою і проблематикою цікавими для восьмикласників є його поезії «Пісенька про черешню», «Подорожник», «Музика, що пішла», «Смородина», «Із янголом

на плечі (Старосвітська балада)», «Все поруч». Дослідники творчості І. Малковича зазначають, що для його поезії характерна музичність, що органічно поєднана з тонким естетизмом, вона насичена народною міфологією.

Нині популярним напрямом серед учнівської молоді є рок-поезія авторства українських класиків: Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Павла Тичини, Василя Симоненка, Василя Стуса, Олександра Олеся, а також сучасних митців: Юрія Андруховича, Сергія Жадана та ін. Ці твори у виконанні українських рок-гуртів можна використовувати й на уроках української літератури як при вивченні класики, так і при опануванні тенденцій розвитку сучасної української поезії. Ці твори можуть слугувати об'єктом дослідження в групових та індивідуальних науково-дослідницьких проєктах учнів, на інтегрованих уроках української літератури та мистецтвознавства, української літератури та української мови тощо.

Отож, зміст літературної освіти в розрізі поезії в ЗЗСО постійно оновлюється, що зумовлене тенденціями зміни парадигми мислення й світосприйняття сучасних школярів. Такі зміни потребують вибору вчителем ефективних форм і методів навчання, новітніх навчальних технологій, з-поміж яких чільне місце відведене інтерактивним формам навчання.

2.2. Організаційно-методичні аспекти вивчення сучасної поезії у 8 класі

У 5-9-х класах ЗЗСО курс української літератури структуровано тематичними блоками. У 8-му класі теми для вивчення сформовані блоками, що передбачають вивчення усної народної творчості, національної драми, української прози, українського гумору й сатири. Окремо визначено тематичний блок «Світ української поезії».

Програмою для загальноосвітніх навчальних закладів у 8-му класі передбачено вивчення сучасної української поезії періоду кінця ХХ – початку ХХІ ст., про що згадано у попередньому розділі роботи. Зокрема це

такі твори (на вибір вчителя) «Чоловічий танець» В. Герасим'юка, «З янголом на плечі» та «З нічних молитов» І. Малковича, «Жовтень жовті жолуді» А. Мойсієнка, «Дівчинка», «Вертатись пізно» та «Асоціації» І. Павлюка, «Мій ангел такий маленький...» та «Коли до вас темної ночі...» Г. Кирпи. При вивченні творчості рекомендованих програмою поетів учні осягають розмаїття сучасної лірики, осмислюючи глибоке бачення сучасними поетами проблем національної культури, української мови, бажання зазирнути у світ людської душі, збагнути її призначення й сенс життя. Учні аналізують поєднання в цих поезіях глибинної історичності осягнення світу з відчуттям присутності авторів у ньому.

Серед **очікуваних результатів** навчально-пізнавальної діяльності учнів програмою визначено такі:

Предметні компетентності:

- учні знають сучасних поетів;
- вони виразно й усвідомлено читають їхні твори;
- аналізують ідейно-образний зміст поезії;
- пояснюють метафоричність поетичних образів.

Ключові компетентності:

- учні висловлюють судження щодо прочитаних поезій;
- в групах обговорюють проблеми української мови та національної культури;
- зіставляють специфіку розкриття тем в літературі й інших видах мистецтва.

Програмою рекомендовано вивчення одного вірша напам'ять (на вибір).

При вивченні цієї теми реалізуються такі **наскрізні лінії**:

- **«Екологічна безпека та сталий розвиток»**, якою передбачено формування:

Умінь наводити приклади із художніх творів, в яких порушені аспекти екологічної безпеки; формулювати зв'язне висловлювання щодо проблеми навколишнього середовища; вміти дискутувати з цього приводу.

Ставлень сприймати природу як цілісну систему; усвідомлювати взаємозв'язок людини й природи; розуміти важливість екологічної безпеки; бути готовим долучатись до захисту довкілля.

➤ *«Громадянська відповідальність»*, яка передбачає:

Уміння добирати приклади з художніх творів, в яких герої виявляють активну громадянську позицію; вміти висловлювати власне ставлення до порушених у творі проблем; твердо, однак толерантно відстоювати власні погляди в дискусії; працювати в парах, групах, виконувати доручені ролі; приймати спільні рішення.

Ставлення відчувати себе членом спільноти; усвідомлювати важливість активної громадянської позиції; бути готовим брати на себе відповідальність.

➤ *«Здоров'я і безпека»*, що передбачає формування:

Умінь знаходити потрібну інформацію щодо здоров'я та критично оцінювати її; послуговуватись набутими знаннями і вміннями для забезпечення власної безпеки та безпеки інших; наводити приклади із художніх творів, в яких порушені зазначені проблеми; приймати правильні рішення щодо дій в ситуаціях, загрозливих для здоров'я учнів.

Ставлень усвідомлювати власне здоров'я як цінність не тільки особисту, а й суспільну; вести здоровий спосіб життя й пропагувати його; усвідомлювати залежність і вплив власної поведінки на власні здоров'я і безпеку та на здоров'я і безпеку оточення.

Очікуваними результатами в навчально-пізнавальній діяльності учнів програма визначає також емоційно-ціннісне ставлення, осмислення потреби формування естетичного смаку, вміння відчувати та бачити красу художнього світу, визначення самостверджувальної життєвої позиції [51].

Реалізація визначених Програмою навчальних цілей, компетентнісного потенціалу предмету «Українська література», наскрізних ліній, забезпечення при вивченні визначних тем міжпредметних зв'язків, мистецького контексту тощо передбачає вибір ефективних навчальних методів та форм, з-поміж яких важливе місце відведене інтерактивним формам навчання.

Висновки до другого розділу

Зразки сучасної української поезії представлені у шкільній програмі різними жанровими різновидами. Окремий розділ для вивчення у 8 класі ЗЗСО має назву «Із сучасної української поезії (періоду кінця ХХ – початку ХХІ ст.). і передбачає вивчення таких творів (на вибір вчителя): «Чоловічий танець» В. Герасим'юка, «З янголом на плечі» та «З нічних молитов» І. Малковича, «Жовтень жовті жолуді» А. Мойсієнка, «Дівчинка», «Вертатись пізно» та «Асоціації» І. Павлюка, «Мій ангел такий маленький...» та «Коли до вас темної ночі...» Г. Кирпи. Вивчення передбачених Програмою поетичних творів здійснюється у ЗЗСО у руслі системного підходу, що уможливорює глибоке осмислення учнями цієї теми.

Розділ III.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ У 8 КЛАСІ ЗЗСО**

Вивчення сучасної української поезії періоду кінця ХХ – початку ХХІ ст. у програмі для загальноосвітніх навчальних закладів представлено творчими напрацюваннями яскравих представників сучасного літературного процесу, серед яких імена В. Герасим'юка, І. Малковича, А. Мойсієнка, І. Павлюка, Г. Кирпи [51]. Різновекторна в аспекті індивідуальної творчої манери письменників, однак тематично й ідейно споріднена поезія митців заслуговує глибокого вивчення не лише в системі класного навчального процесу, а й на факультативних заняттях, в грунтовій роботі, на тематичних шкільних семінарах, круглих столах, поетичних вечорах тощо. Якісне засвоєння навчального матеріалу учнями, стійкі та високі результати програмного навчання потребують використання різнотипних інноваційних навчальних технологій, методів та форм, з-поміж яких, як показує наше дослідження, особливу роль відіграють інтерактивні навчальні засоби.

Безперечно, творчість кожного поета заслуговує глибокого вивчення, осмислення мотивів, жанрових та ідейно-тематичних орієнтирів. Однак спробуємо визначити основні аспекти вивчення творчого доробку й систематизувати інтерактивні навчальні форми на прикладі творчості поетичної Івана Малковича

Знайомство школярів з творчістю Івана Малковича уможливилює осмислення ними сучасної української поезії як європейської розвиненої поезії. Іван Малкович – поет, який вимогливо ставиться не тільки до кожного вірша, а навіть до кожного слова у кожному рядку. Особистість поета багатогранна, твори якого, на думку К. Москалець, відшліфовані до ювелірності.

Цікавою і пізнавальною для восьмикласників буде інформація про те, що поетична творчість Івана Малковича почалася ще в дитинстві, поезія для малого хлопця була частиною його дитячого світогляду, що яскраво втілювалось у його неперевершеному таланті бачити світ очима дитини. Для творчості поета характерна глибока філософічність, поезії позначені певною медитативністю, пошуками себе та відповідей на безліч запитань, що їх ставить життя кожній особистості. Поетичний дебют Івана Малковича був блискучим, його навіть високо оцінив метр української поезії Дмитро Павличко, який згадував: «Двадцять сім років тому я написав передмову до першої книжки Івана Малковича «Білий камінь», де я схарактеризував книжку, назвав Малковича справжнім поетом, якого треба знати, бо він у жодному слові не покривив свого почуття; він відзначається цілісним настроєм, в якому панує туга за лагідним життям, за добротою; Малкович пише поезії, що позначені свіжістю та вишуканістю» [35]. Здійснивши впевнений поетичний старт, І. Малкович продовжував творити, розвиватися, його талант збагачувався, набуваючи нових рис.

На думку К. Москальця, дебютна збірка Івана Малковича «Білий камінь» – це особлива поетична збірка свого часу, критик відзначає: «В літературно-історичний контекст 80-х років ХХ століття з його обов'язковою ідеологічною індоктринацією якнайменше сприяв появі книг отакого ґатунку – переповнених тремкою і боязкою ніжністю до всього суцього, неприхованим (і небезпідставним) страхом передчасної смерті, пронизаних здогадом, що одночасно з початком «дорослого» життя починає розвиватися сюжет болісного екзистенційного вичахання. Якби Маленький Принц із казки Екзюпері писав вірші, то вони були би точнісінько такими за настроєм і тоном, як ранні вірші Малковича [31]. Своєрідна поезія Івана Малковича стала новим поетичним проривом. Своїм ліричним тоном вона близька кожній людині, адже ми всі родом з дитинства. Однак не кожен зберіг в собі дитину, як це зміг зробити Іван Малкович.

Дослідниця творчості поета К. Олійникова звертає увагу на те, що Іван Малкович заявив про себе як про поета віршем «Подорожник» при аналізі якого учена відзначає: «З першого погляду зміст його простий: травину цю топчуть люди і тварини, але у скрутну хвилину прикладають до рани; заживуть рани – забувають, і знову топчуть безжально. Мораліте Малковича мало такий підтекст: «Топчіть мене, зневажайте, але коли в тому буде потреба, – прикладайте мене до рани. Бо я – подорожник!» Але саме ця остання фраза розкривала надзвичайно глибокий зміст поезії. У ній – естетичне кредо поета: в час, коли знецінюються високі ідеали, мораль втрачає свої позиції під натиском цинізму і зневіри, протистояти цьому, знеболити й загоїти душевні рани здатна лише творча особистість. У Малковича вона означена як «Поет – подорожник», той, що гоїть душевні рани, «по-дорожній», оберіг людських доль. Зазначимо, час для самоутвердження творчого «я» був надзвичайно складний. Така позиція була свідченням мужності і сміливості Поета [34, с. 104]. Іван Малкович визначає перед собою складні цілі й суперважкі завдання. Поезія митця насправду насичена безмірною силою та прагненням до боротьби проти зла. Однак ця боротьба виявлена не в одвічній боротьбі добра зі злом, а в утвердженні першості добра в людському житті.

Творчість поета – це своєрідний неповторний світ, у якому читач занурений у дивовижні країни, істот та людей. Важливим у творчості І. Малковича є її гармонійний розвиток, що його О. Хоменко так характеризує: «Почавши зі своєрідного пастельного імпресіонізму, інкрустованого образами і символами архаїчної звичаєвості карпатської Ойкумени, пройшовши потім через етап барокової поліфонії олюдненого герметизму вертепної скриньки, де зовсім поруч – стишена елегійність передчуття шлюбної таїни в поезії «Юна моя майбутня дружина» і лицарська маєстатичність героїчного чину віршів «Таврія» і «Кубанщина» («Бо саме час, бо днина пізня, / бо український шлях потах...// Кордони наші вкаже пісня / і черепи в очеретах») Малкович витворює свій чарівно-вишуканий

поетичний світ [48]. Поезії Івана Малковича поєднують всі епохи в одне ціле, в єдине коло людського буття у її єдності із безперервним родом, якого вона є частинкою. Поет закликає свого читача оглянутись довкола, відшукати відповіді у світі природи на одвічні питання буття.

Аналізуючи творчість І. Малковича в контексті розвитку сучасної української поезії, Д. Павличко відзначив помітний ріст поетичної майстерності поета, його вдосконалення: «Але тепер, коли я прочитав його твори 90-х літ, і першого десятиліття ХХІ ст., вважаю, що та моя характеристика неповна. Іван Малкович за своєю майстерністю найвищий серед свого покоління поетів. Він володіє досконалою чистотою слова. Його поезії за формою – довершені, за філософською думкою – глибокі, за настроєм – трагічні, але ж часто просяяні сонцем людської радості. Іван Малкович – видатне явище української культури. Я все життя чекав, коли він напише щось про Україну. І діждався. Його вірш «Золотий ланцюг» – це геніальний твір про українських патріотичних вождів, розсварених настільки, що будуть битися за першенство, коли ворог братиме їх одного за одним і садовитиме на палю. Малкович написав про свого земляка воїна УПА Мирослава Симчича вірш, який не можу забути...» [35]. Іван Малкович не припиняє творчих пошуків, його поезія живе й розвивається разом зі змінами сьогодення, поет з усією чуттєвістю душі здатен збагнути найтонші настрої свого оточення.

Самобутню творчість Івана Малковича можна порівняти зі своєрідним поетичним театром, для якого характерна бароковість та наближення до лялькового театру. Учені, що досліджують поезію вісімдесятників, вважають, що «театральність» є способом поетів тієї когорти відтворити картину сучасності крізь призму театру. Так, Н. Анісімова веде мову про усталену думку сучасного літературознавства щодо домінанти міфопоетики як складника театралізованого відображення життя в поезії Івана Малковича, щодо переваги грайливої емоційної тональності в його ліриці. Дослідниця поділяє концепцію Н. Зборовської щодо театралізації як колоніального

невротизму у творчості «вісімдесятників», однак висловлює сумнів з приводу деяких тверджень Н. Анісімової, яка вважає, що «театралізація в особливо пригнічених умовах культивує фальшивого письменника» [1, с. 37].

Н. Анісімова вважає, що «серед когорти покоління 80-х років ХХ ст. І. Малкович разом з В. Герасим'юком, П. Мідянкою представляє так званий «карпатський терен». Ця регіональна причетність до гірського району наклала значний відбиток на авторську міфопоетику. У поезії І. Малковича трансформуються пантеїстичні уявлення карпатських верховинців про оточуюче довкілля [1, с. 37]». На творчу манеру письменника неабиякий вплив мають рідна природа та культура. Іван Малкович наповнює свою художню мову діалектними перлинами, колоритними сюжетами гуцульського життя, побуту, традицій.

Одним з важливих елементів творчості поета вирізняється антиурбаністичність, що виявляється у боротьбі природи й неживого міста. У його ліриці можна простежити схожість з поезією Б.-І. Антонича, з його яскравими описами міста як фантастичного темного світу, що асоціюється з кінцем світу. Н. Анісімова, досліджуючи цю проблематику, зауважує: «Значення топосу міста як замкненого простору художньо втілюється і в ліриці І. Малковича. Сповідальна форма викладу ліричного сюжету поезії «Антигрудень» («задихаюсь, мовчу, / відчуваю: колись я таки пропаду в цьому тунелі») доповнюється сюрреалістичними візіями, в яких домінують чорні похмурі барви: «Я втомивсь – горлом ніч гоготить, і таке відчуття, / що попереду – чорно: все світле збулось і забулось...» Поет зображує місто-лабіринт із «довгим тунелем», «пастками київських вулиць», «чорною погодою», протиставляючи його малій батьківщині, рідному і близькому світу верховинської природи Карпат [2, с. 42]».

Однією з найсуттєвіших ознак впізнаваності поетичної мови Івана Малковича визначено його особливу мелодику й незвичайне лексичне забарвлення. Його поетичній мові, на перший погляд, притаманна простота, функціональна споглядальність, проте в ній простежується надзвичайна

добірність лексики, неповторна мелодія, що вирізняє поезію митця з-поміж інших.

Влучно зауважує О. Хоменко: «Вірші Івана Малковича найкраще читати вголос, у родинному колі, аби м'яке світло настінної лампи падало на сторінки поетичної книги, а дружина, тримаючи сина на руках, сиділа у м'якому кріслі в глибині кімнати, оповитої темрявою, і уважно вслухалася в слова чоловіка і батька. Не випадково, до речі, сам Малкович спромігся zorganizувати найкраще в сучасній Україні видавництво дитячої літератури «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», вишукана мистецька довершеність і казкова інтонаційність ошатних видань якого стала зразком для наслідування далеко поза межами соборної» [48].

К. Москалець веде мову про незвичайну самовідданість праці поета: «Поет залишається по-дитячому довірливим і відкритим до читача (хоч і не забуває по-змовницьки підморгнути, як він іронічно помиляючись каже, «скуппульозному»), не причиняючи дверей творчої робітні. Взявши безпосередню участь у добудові поетичного світу за посередництвом самотійного дослідження та інтерпретації, що є виявом кшталтування нашої власної ідентичності, ми зрозуміємо: таке ретельне, як у Івана Малковича, цизелювання тексту насправді становить собою вкрай трудомісткий, не раз болісний алхімічний чин самостворення й індивідуації, створення себе таким, яким ти – виключно ти один – лишишся назавжди. І тільки тоді, коли ляже остання крапка, коло насправді замкнеться, лице, що впало колись на воду, допливе нарешті до кінця далі і, підвівши очі вгору, зустрінеться поглядом з собою» [31]. Творчим стимулом поета є вічний пошук себе, прагнення не втратити власного обличчя. Івану Малковичу властивий авторський перфекціонізм, що постійно стимулює його до самовдосконалення.

К. Олійникова зауважує: «Його вірші кличуть до роздумів. Тому, що кожен з них – це не стільки констатація якоїсь події чи факту, скільки роздуми поета про сьогодення, про його зв'язок з трагічним минулим народу, про втрату ним моральних цінностей, самотності, про засилля техногенної

цивілізації, що вкупі є причиною тотального розповсюдження зла на землі та у душах людей. На думку Малковича, сама людина, її свідомість спричиняє те, чого в світі буде більше – добра чи зла, – про це його поетичні роздуми» [34, с. 104].

Отже, творчість Івана Малковича – це зразок високопробної сучасної української поезії, що з кожною збіркою відшліфовується, набуваючи нового звучання. У поетичному театрі митця оживає світ мініатюр, що в ньому відображено ляльковий театр сучасності, а всесвіт постає маленьким листочком в дитячій долоньці.

Під час вивчення творчості Івана Малковича доцільно вводити інтерактивні форми навчання задля сприйняття, засвоєння й закріплення здобутої навчальної інформації.

Зокрема пропонуємо використовувати такі інтеракції:

«Інформаційне гроно»

Інтерактивна форма навчальної роботи «Інформаційне гроно» спонукає учнів вільно думати та відкрито висловлювати власні думки щодо виучуваної теми. Основне завдання – віднайти й встановити зв'язки між окремими поняттями. З цією метою обирають опорне слово, поняття чи термін, до якого підбирають слова за певними асоціаціями та зв'язками. Грона можуть бути однорівневі (структуровані від одного відправного слова) й багаторівневі (коли кожне слово наступного рівня стає опорним).

Такий вид навчальної роботи варто проводити в парах.

До прикладу, при осмисленні восьмикласниками філософського сприйняття світу Іваном Малковичем у поезії «Із янголом на плечі» можна запропонувати їм побудувати гроно до художнього образу «янгол».

Янгол обєріг
 щирість і доброта
 вірність і відповідальність
 чесність і порядність
 вміння долати труднощі

стабільність

цілеспрямованість і мужність

надійність

«Мікрофон»

Використання такого виду інтеракції дає можливість кожному учневі швидко, лаконічно й переконливо висловлювати власні думки.

Учні повинні дотримуватись певних правил:

- висловлювати думку може лише той учень, в якого «символічний» мікрофон;
- інші учасники інтеракції не коментують відповіді та не оцінюють їх;
- під час висловлювання думки одним учнем інші повинні дотримуватися тиші

Пропонуємо таке запитання для висловлювання «в мікрофон»: *Як ви гадаєте: чи можна характеризувати людину за поведінкою її янгола. Чи є у вас янгол на плечі?*

Як показує практика, ефективною під час аналізу поетичних творів є інтерактивна форма **групової роботи** учнів, суть якої полягає у спільному розв'язанні поставлених учителем завдань. У процесі такої роботи в учнів розвиваються почуття взаємопідтримки, взаємодопомоги, колективізму, зникає відчуття скованості та страху. Працюючи в групі, учні вчаться висловлювати власні думки й вислуховувати думки співрозмовника, обговорювати проблему, спільно приймати рішення.

На наш погляд, ефективністю такої інтерактивної навчальної форми у тому, що такий вид роботи не ізолює учнів один від одного, а дає можливість реалізувати природне прагнення восьмикласників до спілкування, бажання взаємодопомоги, співпраці, формує здатність прислуховуватись до думки однокласників.

Для роботи в групах під час аналізу поезії Івана Малковича «Із янголом на плечі» пропонуємо характеристику образів та героїв – кожна

група характеризує окремо образ або героя. Можна послуговуватись методом асоціацій.

1. Подорожній	➤ людина не має життєвої мети ➤ довірлива ➤ самотня
2. Свіча	➤ церковна ➤ свіча ➤ вогонь ➤ вогник надії ➤ тепло ➤ сподівання

3. Ірод моровий	➤ зло ➤ жорстокість ➤ страх ➤ неприязнь ➤ трагедія
4. Вітер вировий	➤ буря ➤ вихор ➤ холод ➤ порожнеча ➤ лихо ➤ біда ➤ безпорадність

5. Маятник життя	➤ невблаганність і швидкоплинність часу ➤ минучість життя ➤ циклічність
------------------	---

Досить популярним серед учителів є інтерактивний прийом «**Аукціон**», який, як показує досвід, доцільно використовувати на початку уроку як розминку чи під час узагальнення вивченого матеріалу.

Інтерактивний прийом «Аукціон» дає можливість актуалізувати вивчену інформацію та перевірити її у фронтальний спосіб. Однак таке опитування відбувається у дещо незвичайному форматі, який подобається учням.

Сенс прийому перегукується з класичним аукціоном, до прикладу, під час купівлі ексклюзивних предметів старовини. Однак капіталом є не гроші, а знання. А лотом аукціону слугує оцінка.

Цей прийом може бути реалізований двома способами:

1. Учні окремо беруть участь в «аукціоні», заробляючи умовні «фішки» для отримання оцінки.
2. Участь в «аукціоні» може бути реалізована як один із етапів командного змагання, тоді оцінки за урок учитель виставляє кожному учневі за загальною шкалою оцінювання поза цим прийомом.

У ході виконання завдання «Аукціону» в результаті «мозкового штурму» школярі не лише згадують певні характеристики або властивості, а також вчаться знаходити поняттєві взаємозв'язки за темою вивчення.

З власного досвіду можемо запропонувати таку пораду: якщо цей метод було запроваджено на підсумковому уроці із подальшою комплексною перевіркою знань, тоді учням доцільно у зошити записати ключові тези, що стосуються властивостей чи характеристик.

Для розігрування в «Аукціоні» під час вивчення поезії Івана Малковича пропонуємо восьмикласникам такі питання:

- Охарактеризуйте рух невідомого:

«Йде в ніде, в невороття,

Йде лелійно, як дитя».

Про що свідчить цей рух?

- Поміркуйте, навіщо невідомий під час руху тримає в руках Господню свічу? Як до героя балади ставиться Всевишній?
- Яке значення образу свічі у вірші? Як образ свічі допомагає зрозуміти поведінку героя?
- Чи розуміються між собою невідомий та янгол? Вмотивуйте та аргументуйте відповідь.
- З якою метою невідомий наприкінці поезії звертається до янгола?

Пропонуємо **розробку уроку української літератури у 8 класі**

Тема уроку: Іван Малкович. Поезія «Із янголом на плечі».
Філософські міркування сучасного поета щодо сутності людини.

Мета уроку:

- познайомити восьмикласників із творчою індивідуальністю Івана Малковича – видатного митця слова, представника когорти «вісімдесятників»;
- здійснити ідейно-художній аналіз його поезії;
- формувати в учнів вміння словесно відтворювати світ, що відображений в образах поезії письменника;
- розвивати культуру зв'язного мовлення, образне мислення, увагу, пам'ять, спостережливість; розвивати вміння аналізувати прихований сенс твору автора;
- виховувати почуття пошани до людських морально-етичних цінностей та якостей, до творчості письменника.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет Івана Малковича, дидактичний матеріал (світлини, тестові завдання), відео і презентації до уроку.

ХІД УРОКУ

Організаційний момент

Побажання гарного настрою.

Прохання домалювати обличчя смайлику.

Мотивація навчальної діяльності

У кожної людини є якийсь оберіг чи талісман. Сьогодні ми з вами, восьмикласники, поговоримо про захисників людей.

Чи Янгол є захисником людської душі? Віднайти відповідь на це питання нам допоможе поезія та наш власний досвід.

Епіграфом до нашого сьогоднішнього уроку я пропоную поетичні рядочки сучасної української поетеси Галини Кирпи:

«Мій ангел такий маленький,

*ну просто крихітка –
я навіть не бачу,
чи він сидить на моєму плечі...»*

Скажіть, будь ласка, який ангел у вас, у кожного?

Оголошення теми, мети уроку.

Перебіг уроку

Опрацювання навчального матеріалу

1. Життя і творчість Івана Малковича

Іван Малкович – поет, видавець, редактор. Це самобутній представник когорти письменників – представників «вісімдесятників». Народився в селянській родині на Прикарпатті в с. Березові Нижньому Косівського району.

Поет закінчив клас скрипки Івано-Франківського музичного училища. А після закінчення філологічного факультету у Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка певний період працював редактором у видавництвах «Веселка» та «Молодь». Саме тоді він підготував до друку велику кількість гарних видань, серед яких твори Тараса Шевченка, Лесі Українки, Богдана-Ігоря Антонича. Юний митець мав чимало нових задумів, для реалізації яких у 1992 році відкрив власне видавництво, усім вам відоме, яке має назву «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

Івану Малковичу належать також і віршовані переклади та переспіви за мотивами польської, англійської літератур.

Самобутня творчість Івана Малковича представлена поетичними збірками «Білий камінь», «Вірші», «Із янголом на плечі», «Ключ».

2. Відео «Інтерв'ю з Іваном Малковичем»

<https://www.youtube.com/watch?v=skFOIUWiMTI>

3. Опрацювання змісту вірша І. Малковича «Із янголом на плечі»

Виразне та усвідомлене читання поезії.

- Прочитайте виразно вірш, намагаючись за допомогою інтонації передати його настрої.

- Пригадайте, що таке балада?

Балада — жанр ліро-епічної поезії фантастичної, історико - героїчної або соціально-побутової тематики з драматичним сюжетом

Прослухайте пісню на слова Івана Малковича «Із янголом на плечі» у виконанні гурту «Плач Єремії» та співачки Марічки Бурмаки.

<https://www.youtube.com/watch?v=AL4uXjYvtb0>

- Яке враження у вас викликали виконання цього твору?
- Який варіант сподобався вам найбільше? Обґрунтуйте.
- За допомогою яких кольорів ви можете передати почуття, які виникли у вас під час прослуховування музичного варіанту вірша?

«Працюємо з текстом»

- Дослідження: чому І. Малкович свою поезію назвав старосвітською баладою?

Аргументи

- твір невеликий за обсягом,
 - ліро-епічний,
 - поезія має казково-фантастичний зміст,
 - присутній драматично напружений сюжет,
 - поезія створена на основі мотиву біблійної легенди про янгола-охоронця.
- Поміркуйте, що в баладі символізує темінь?
 - Які почуття проймають невідомого під час ходи?
 - Що ви знаєте про янгола?
 - Як поводить янгол себе, перебуваючи на плечі у невідомого?

«Аукціон питань». Розіграти питання серед учнів.

- Охарактеризуйте рух невідомого:

«Йде в ніде, в невороття,

Йде лелійно, як дитя».

Про що свідчить цей рух?

- Поміркуйте, навіщо невідомий під час руху тримає в руках Господню свічу? Як до героя балади ставиться Всевишній?

- Яке значення образу свічі у вірші? Як образ свічі допомагає зрозуміти поведінку героя?

- Чи розуміються між собою невідомий та янгол? Вмотивуйте та аргументуйте відповідь.

- З якою метою невідомий наприкінці поезії звертається до янгола?

Тема твору: зображення ліричного героя, який намагається вберегти від лиха, зла, жорстокості ангела на плечі.

Ідея твору: возвеличення янгола, який слугує оберегом.

Основна думка твору: ангела-охоронця повинен мати автор вірша і кожна людина.

Жанр твору: філософська лірика, старосвітська балада.

Перелік художніх засобів

Порівняння: «як дитя», «йде лелійно».

Епітети: «вітер вирівний», «вуста гарячі», «янгол ледь живий», «Ірод моровий», «сірий маятник життя».

Метафори: «вітер віє», «маятник бухка», «виє Ірод», «вуста дрижать», «не дихає свіча».

Повтори: «при Господній при свічі», «йде і йде», «із янголом на плечі».

3.«Гроно»

Скласти «інформаційне гроно» до образу янгола.

Янгол оберіг
 щирість і доброта
 вірність і відповідальність
 чесність і порядність
 вміння долати труднощі
 стабільність
 цілеспрямованість і мужність
 надійність

4. «Мікрофон». Як ви гадаєте: чи можна характеризувати людину за поведінкою її янгола. Чи є у вас на плечі янгол?

5. Робота в групах. Учні в групах окремо характеризують образ чи героя твору.

1. Подорожній	➤ людина не має життєвої мети ➤ довірлива ➤ самотня
2. Свіча	➤ церковна свіча ➤ вогонь ➤ вогник надії ➤ тепло ➤ сподівання

3. Ірод моровий	➤ зло ➤ жорстокість ➤ страх ➤ неприязнь ➤ трагедія
4. Вітер вировий	➤ буря ➤ вихор ➤ холод ➤ порожнеча ➤ лихо ➤ біда ➤ безпорадність

5. Маятник життя	➤ невблаганність і швидкоплинність часу ➤ минучість життя ➤ циклічність
------------------	---

6. Рубрика «Ангели в мистецтві»

Учні попередньо підготували повідомлення та відео

Перегляд і обговорення

1. Картини Євгенії Гапчинської «Янголи щастя»

<https://www.youtube.com/watch?v=tQD4sHvxGZs>

2. Живопис на склі «Різдвяний ангел» Андрія Хомика

Демонстрація картин

3. Замок Святого Ангела в Римі.

5. Ікона Ангела-охоронця,

6. Пішохідний міст Святого Ангела через Тибр у Римі

7. Скульптура «Янгол із канделябром» Мікеланджело (1494-1495 рр.)

8. пісня Міка Ньютон «Ангел», яка представляла Україну на конкурсі Євробачення у 2011 році

<https://www.youtube.com/watch?v=mZXyzAfctcs>

Закріплення вивченого матеріалу на уроці

Літературний диктант

1. Як визначив Іван Малкович жанр свого вірша?
2. В який час хтось самотньо йшов?
3. Іван Малкович у творі називає свічу...
4. Герой поезії рухався...
5. Хода невідомого нагадує рух...
6. Якого кольору маятник життя?
7. За що дорікає автор твору невідомому?
8. Вітер у творі... (який?)
9. Перебуваючи у героя на плечі, янгол ... (який?)
10. Кого стосується фрагмент «виє... моровий»?
11. Після тривалої ходи свіча невідомого...
12. З яким проханням звернувся невідомий до янгола?

Підсумок уроку

Рефлексія. Про що б ви спитали у свого янгола?

Оголошення результатів навчальної діяльності

Оголошення оцінок.

Домашнє завдання

Написати есе на тему: «Мій ангел такий маленький»

Висновки до третього розділу

Використання інтерактивних форм навчальної роботи при вивченні сучасної української поезії у 8 класі демонструє ефективність навчання, сприяє засвоєнню учнями нового матеріалу, що стосується розвитку сучасного літературного процесу, ідейно-тематичного діапазову поезії «вісімдесятників», її жанрово-стильових різновидів; забезпечує вироблення в учнів вмінь та навичок аналізу поетичного твору, а також комунікаційно-аналітичних здібностей.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження ми дійшли певних висновків та узагальнень.

Інтерактивне навчання базується на активізації діяльності учнів й ефективному плануванні та організації управління навчальним процесом. Різні аспекти інтерактивної форми навчання у ЗЗСО перебувають у колі наукових зацікавлень науковців, педагогів, вчителів-практиків.

Інтерактивне навчання в сучасних ЗЗСО зреалізовується у загальних тенденціях особистісно-орієнтованого навчання та засноване на засадах педагогіки співробітництва.

Особистісно-орієнтованим навчанням передбачено й створення особистісно-орієнтованих ситуацій, що вимагають від учня пошуків власного образу, моделі власного життя, адаптації до власних інтересів, вибору творчих напрямів і критичної оцінки. Такі завдання вимагають не тільки вже наявних знань, а також і пізнавальних пошуків. Учень також повинен бути здатним до рефлексії в процесі навчання. Розвитку й закріпленню таких умінь та навичок сприяють інтерактивні форми навчання.

Вчені пропонують різні інтерактивні технології та методи, які заохочують учнів до зацікавленості в здобутті теоретичних знань та практичних навичок. Важливу роль в цьому процесі відіграють комунікативні, лідерські, дослідницько-аналітичні компетенції вчителя, його самоідентичність, справедливість, здатність до навчання і самовдосконалення упродовж життя, а також емпатія, яка полягає в розумінні й співпереживанні до учнів під час їхньої пізнавальної і комунікаційної діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє досвід вчителя, вміння обрати ефективні інтерактивні форми навчання.

Інтерактивні навчальні форми презентовані низкою інтерактивних методів, які ефективні на уроках української літератури в ЗЗСО. Серед них «Шість капелюхів мислення», «Порушена послідовність», Кейс-метод, урок-

турнір, метод проєктів та ін. Вибір цих методів залежить від теми вивчення, особливостей учнівської аудиторії, досвіду роботи вчителя.

Зразки сучасної української поезії представлені у шкільній програмі різними жанровими різновидами. Окремий розділ для вивчення у 8 класі ЗЗСО має назву «Із сучасної української поезії (періоду кінця ХХ – початку ХХІ ст.). і передбачає вивчення таких творів (на вибір вчителя): «Чоловічий танець» В. Герасим'юка, «З янголом на плечі» та «З нічних молитов» І. Малковича, «Жовтень жовті жолуді» А. Мойсієнка, «Дівчинка», «Вертатись пізно» та «Асоціації» І. Павлюка, «Мій ангел такий маленький...» та «Коли до вас темної ночі...» Г. Кирпи. Вивчення передбачених Програмою поетичних творів здійснюється у ЗЗСО у руслі системного підходу, що уможливорює глибоке осмислення учнями цієї теми.

На прикладі вивчення поетичного доробку Івана Малковича ми запропонували низку ефективних інтерактивних прийомів і методів, серед яких «Інформаційне гроно», «Мікрофон», «Аукціон», метод мозкового штурму, робота в групах

Використання інтерактивних форм навчальної роботи при вивченні сучасної української поезії у 8 класі демонструє ефективність навчання, сприяє засвоєнню учнями нового матеріалу, що стосується розвитку сучасного літературного процесу, ідейно-тематичного діапазову поезії «вісімдесятників», її жанрово-стильових різновидів; забезпечує вироблення в учнів вмінь та навичок аналізу поетичного твору, а також комунікаційно-аналітичних здібностей.

У додатках запропоновано розробки уроків, що стосуються вивчення творчого доробку сучасних українських поетів, а також розробки засобів контролю (літературний диктант, тестування).

Різновекторна в аспекті індивідуальної творчої манери письменників, однак тематично й ідейно споріднена поезія митців заслуговує глибокого вивчення не лише в системі класного навчального процесу, а й на факультативних заняттях, в грунтовній роботі, на тематичних шкільних

семінарах, круглих столах, поетичних вечорах тощо. Якісне засвоєння навчального матеріалу учнями, стійкі та високі результати програмного навчання потребують використання різнотипних інноваційних навчальних технологій, методів та форм, з-поміж яких, як показує наше дослідження, особливу роль відіграють інтерактивні навчальні засоби. У розробці цих саме питань вбачаємо перспективу подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анісімова Н. П. Театралізована модель світу у поезії Івана Малковича з фольклорно-міфологічними мотивами. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В. А. Зарва]. Бердянськ : БДПУ, 2010. Вип. XXIII. Ч. II. С. 36–47.*
2. Анісімова Н. П. Художні моделі топосу міста в поезії вісімдесятників / Н. П. Анісімова. *Слово і час*. 2008. № 2. С. 33-43.
3. Аршинова Л. Покоління вісімдесятників: руйнування радянських комплексів у житті й літературі: лекція. *Українська мова та література*. 2008. № 13/16. С. 80 – 82.
4. Баран У. С. Активний канон сучасної літератури для дітей та юнацтва: Захід та Схід. *Наукові праці : Науково- методичний журнал. Філологія. Літературознавство*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П.Могили, 2014. С. 8–12.
5. Бех І. Д.. Особистісно зорієнтоване навчання. К. : ІЗМН, 1998, 204 с.
6. Білоус І. Дем'янюк А., Кричківська О. Інноваційні технології навчання в контексті розвитку сучасної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 1 (349), С. 136 – 147.
7. Білоцерківець Н. Поет у повітрі: розмова з Василем Герасим'юком. *Українська мова та література*. 2008. 13/16. С. 39 – 43.
8. Богданець-Білокаленко Н. І., Качак Т. Б. Сучасна українська література для підлітків : огляд останніх років. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 4. С. 21-24.
9. Бондаренко А. Художнє мовомислення філософських поезій Івана Малковича. *Дивослово* 2004. № 2. С. 26 – 28.
10. Бондаренко Ю. Дидактична модель вивчення ліричних творів у школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*

- імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. 2011. Вип. 35. С. 60–65.
- 11.Вдовенко Л. Ігор Римарук: уроки. *Українська мова та література*. 2008. 13/16. С. 39 – 43.
- 12.Голобородько Я. Мисленнєва тектоніка Ігоря Римарука. Художньо-творчі інтенції «Діви Обиди». *Кур'єр Кривбасу*. 2005. Вересень № 190. С. 178 – 185.
- 13.Голобородько Я. Поетична меритократія: Василь Герасим'юк, Ігор Римарук, Тарас Федюк. К.: Факт, 2005. 105 с.
- 14.Голобородько Я. Поетична меритократія: Василь Герасим'юк, Ігор Римарук, Тарас Федюк. К.: Факт, 2005. 105 с.
- 15.Горініч В. Василь Герасим'юк: матеріали до уроків.*Українська мова та література*. 2008. 13/16. С. 46 – 56.
- 16.Гришин-Грищук І. Виміри в загальному дискурсі: штрихи до творчого портрета Івана Малковича *Слово і час*. 1995. № 11 – 12 С. 71 – 73.
- 17.Дзюба І. ...І є такий поет // Герасим'юк В. Була така земля: Вибране. К., 2003. С. 7 – 20.
- 18.Дичківська М. І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
- 19.Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. За ред. В. Г. Дончика. К.: Либідь, 1998. С. 100 – 101.
- 20.Качак Т. Сучасна українська реалістична проза для підлітків : зміна естетичної парадигми. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. Випуск 67. Частина 2. С. 202–211.
- 21.Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 352 с.
- 22.Кизилова В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені

- Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
- 23.Кісельова Л. Поетика й ідеологія міфу Василя Герасим'юка. Київ : НаУКМА, 2016. 106 с.
- 24.Копиця В. «Узвишшя радості» поетичного світу В. Герасим'юка. *Слово і час*. 2004. № 11. С. 43 – 52.
- 25.Кремінь Т. Історіософський концепт лірики В. Герасим'юка. *Слово і час*. 2003. № 10. С. 71 – 75.
- 26.Кучерова Г.М. Інтерактивні вправи та ігри. URL: <http://e-kniga.in.ua> (дата звернення: 10.10.2020 р.).
- 27.Новітні технології навчання учнів на уроках. Презентація. URL: <http://shkola.ostriv.in.ua> (дата звернення: 10.10.2023 р.)
- 28.Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
- 29.Маленький І. Основний міф світотворення в українських поетичних книжках / Розділ 4: Злами схлеснутих міфологем на землі й у повітрі Василя Герасим'юка. *Слово і час*. 2004. № 9. С. 51 – 54.
- 30.Моренець В. Сучасна українська лірика: модель жанру. *Сучасність*. 1996. С. 90 – 99.
- 31.Москалець К. Вічно перша книга [Електронний ресурс] / Костянтин Москалець. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2011/04/22/vichno-persha-knyha-tvorchyj-shljah-ivana-malkovycha/>
- 32.Москалець К. Навіщо поет у повітрі? *Березіль*. 2003. Ч. 3 - 4. С. 183 – 160.
- 33.Москалець К. Про містерію «Єзавель» // Герасим'юк В. Була така земля: Вибране. К., 2003. С. 368 - 375
- 34.Олійникова К. Г. Довгі хвилі культури: І. Малкович і Ш. Бодлер / К. Г. Олійникова // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. – 2013. – С. 104-109.
- 35.Павличко Д. Дмитро Павличко: Малковичу – 50 [Електронний ресурс] /

Д. Павличко. — Режим доступу:
http://ababahalamaha.com.ua/uk/uk/Дмитро_Павличко:_Малковичу_
50

- 36.Пехота О. М., Кіктенко, А. З., Любарська, О. М.. Освітні технології: навч.- метод. посіб. К. А.С.К., 256 с.
- 37.Пехота О. М., Прасол Н. О.. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій в умовах інтеграції у світовий освітній простір. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Харків: НТУ «ХПІ», 42 (46), С. 348–355.
- 38.Пехота О. М.. Освітні технології : навч.-метод. посіб. К. : Вид-во А,С,К, 2003, 255 с.
- 39.Покатіло С.І. Нестандартні уроки в початкових класах. Активні та інтерактивні форми організації роботи учнів. Початкове навчання та виховання/ 2012. №16. С.35–38.
- 40.Пометун О, Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
- 41.Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: А.С.К., 2007. 144 с.
- 42.Старева А. М. Організація особистісно орієнтованого освітнього середовища. Педагогічні науки, 15, С. 132 – 136
- 43.Сучасна українська література кінця XX – початку XXI ст.: Для ст. шк. віку / Упор. текстів, ред. І. М. Андрусяк. – К.: Школа, 2006. – С. 7 – 43, 423 – 442.
- 44.Ткач Ю. М.. Технологія особистісно орієнтованого навчання математики у вищих закладах освіти. Didactics of mathematics: Problems and Investigations, 39, С. 22–28.
- 45.Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2013. 312 с.
- 46.Тригубишин В. І. Специфіка мовної особистості І. Малковича / В. І. Тригубишин. — Режим доступу:

philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i...2012_42.../308_314.pdf

47. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К., 528 с.
48. Хоменко О. Про поезію Івана Малковича [Електронний ресурс] / Олександр Хоменко. – Режим доступу: <http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=18&type=critiques>
49. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології: навч. посіб. Дрогобич РВДДПУ імені Івана Франка, 2010. 244 с.
50. Шиян, П. Л., Куц А. М., Бондар М. В., Бойко П. М., Олійник С. І. (2015). Інтерактивні методи навчання в навчальних процесах вищої школи. Імплементация сучасних технологій навчання у навчальний процес: матеріали міжнародної наукової конференції, 17- 18 березня 2015 р. К.: НУХТ, 2015, 378–384.

51. Українська література. 5 – 9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів.

ДОДАТКИ

Тема: Розмаїття сучасної лірики. Василь Герасим'юк «Чоловічий танець». Роздуми над проблемами національної культури.

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю сучасного поета О. Герасим'юка, здійснити ідейно-художній аналіз його поезії; удосконалювати вміння виразно читати поетичні твори; розвивати пам'ять, увагу, світогляд школярів, уміння робити висновки та узагальнення; виховувати почуття любові до поетичного слова, пошани до творчої спадщини В. Герасим'юка, поваги до звичаїв і традицій рідного народу.

Тип уроку: засвоєння нових знань, формування вмінь.

Обладнання: портрет письменника, збірки його творів, художні замальовки краєвидів Гуцульщини.

Теорія літератури: ліричний вірш, ліричний герой, художні образи, художні засоби, верлібр.

Хід уроку

Епіграф: *Василь Герасим'юк — гордий поет. Аристократ української поезії. Його поетична свідомість прагне з гуцульських верхів і дніпровських круч осягнути шкалу Всесвіту». (І. Дзюба)*

I. Фаза актуалізації

1. Створення позитивної психологічної атмосфери на уроці

Погляньте один на одного та посміхніться. Нехай із промінчиків добра, що засяяли на ваших обличчях, розпочнеться наш урок.

2. Усна розминка «Підхопи естафету» (учні запитують один одного по колу за темою попереднього уроку)

3. Мотивація навчальної діяльності школярів

«Поетична хвилинка»

Виразне читання учнем уривка із улюбленої поезії.

Учитель: «Поезія — це мистецтво. Таке велике, як музика. В окремих своїх взірцях поезія стає вищого від музики, хоч вищого від музики, здається, немає нічого».

▪ Як ви розумієте цей вислів?

На парті знаходяться картки зі шифром. Розкодуйте їх та дізнайтеся прізвище та ім'я автора цих рядків. (В. Д. Герасим'юк)

4. Повідомлення теми й мети уроку

Учитель:

У вісімдесятих роках ХХ століття з'явилося покоління поетів, які проголосили самостійність мистецтва слова. Митці модернізували образність, застосували ускладнену асоціативність, умовність образів, які сягають первісних понять та уявлень українців, вибудовуючи власне поняття життя. У їхніх текстах кожен художній образ ніби вирує енергією, вибухає почуттями, рухається в неочікуваних напрямках, зіставляється одне з одним, утворюючи нові смисли, часто дуже несподівані й парадоксальні.

І сьогодні ми познайомимося з одним із найвідоміших поетів цієї стильової течії, Лауреатом Державної премії імені Тараса Шевченка 2003 року Василем Герасим'юком та його поезією «Чоловічий танець».

- Що ви очікуєте від зустрічі з творчістю В. Д. Герасим'юка?

5. Робота з технологічними картками,

на яких вказано основні знання і вміння, які учень повинен отримати на уроці.

II. Фаза побудови знань

- 1.Віртуальна екскурсія «Літературними стежками В. Д. Герасим'юка»
(випереджальне завдання – готують два учні)

Дитячі та юнацькі роки В. Д. Герасим'юка

Герасим'юк Василь Дмитрович народився 18 серпня 1956 року у місті Караганді, де відбували заслання його батьки, репресовані Дмитро та Марія Герасим'юки, вивезені із рідного села Прокурава у товарняках, під конвоєм, разом із тисячами інших «пособников бандитских формирований». За три роки до народження Василя його батьки «погодилися» на довічне поселення в Казахстані, що й засвідчили підписами на паперах, які лягли в картотеку каральних органів. Про знайомство родин своїх батьків сам Герасим'юк розповідає: «Ось візьмемо мій вірш «Родинна хроніка», там написано все, як відбувалося насправді. Як моя бабця — мати батька — познайомилася з моєю мамою. У Карпатах вони жили на різних верхах, а у тому бараці вийшло, що одні нари були зверху, а другі знизу. І ось на нижніх — мій батько зі своєю матір'ю, вони потрапили туди через батькового брата, а на верхній — моя бабуса, моя мама і ще її молодша сестра спали...»

Один із Василевих дідів був командиром українських січових стрільців, інший — командиром УПА. «Але після сенсаційного двадцятого партз'їзду ситуація в імперії почала дещо змінюватися, і я з батьками повернувся в Україну,— згадує поет. — Як мені розповідали, я сильно хворів. До інших хвороб долучився коклюш. Я не міг спати, задихався від кашлю. Тоді мати брала мене на руки і виносила вранці на берег гірського потоку. Там я засинав. Після обіду йшла зі мною до смерекового лісу. Настояне на хвої гірське повітря вливалось в мої дитячі груди, і кашель потроху відступав. Отак материнська любов і Карпати врятували мене від смерті».

Дитинство провів у Прокураві на Косівщині Івано-Франківської області. Саме тут споконвіку жили і живуть майстри — музики, вишивальниці, різьбярі, ткачі, ... Нема сумніву, що художнє світобачення В. Герасим'юка виникло у дивах народного мистецтва Карпат. Як говорить поет, його дід «птиці вирізьблював», а мати вишивала «стрімкі узорі». Тут закінчив неповну середню школу, а середню — у Коломиї. Вірші почав писати ще у початкових класах. Починаючи з 1972 року, Герасим'юкові вірші все частіше з'являються на сторінках районної газети. Після закінчення середньої школи успішно складає екзамени і стає студентом філологічного факультету Київського державного університету імені Тараса

Шевченка. Після закінчення навчання працює у видавництвах «Молодь» і «Дніпро», пише власні твори. «Авторитети в літературі, як зазначає В. Герасимюк, — П. Тичина, Б.-І. Антонич, В. Забаштанський, Л. Талалай...».

Творча майстерня поета

Від перших віршів до першої поетичної збірки «Смереки» (1982) поет ішов десять років і прийшов уже сформованим поетом. Він зробив власне першовідкриття Карпат як світу особливого співжиття людини й природи. Хоча показ природи гуцульського краю та колорит національних звичаїв був традиційним у багатьох письменників, та у Герасим'юка він набував особливого локального патріотизму. Дебютуючи у літературі збіркою «Смереки», він передрікав: «Я напишу такі вірші, у яких кожна відчімхана галузка повториться, наче крик у горах».

Пізніше поет напише вірші про безіменних героїв УПА, про зірвані криївки і карагандинські бараки. Про це тоді не можна було й думати, не те що говорити вголос, а тим більше — писати. Навряд чи знайдеться в сучасній українській літературі книжка з такою ж силою вираженого у ній трагізму історії. У віршах «Кілька хвилин Першої світової», «Старовинний хор», «Фантастичний етюд» найяскравіше проступає ненависть ліричного героя до всього того потворного і трагічного, що несуть каламутні води історії.

У 1986 р. у Києві вийшла друга збірка «Потоки». Назва також не довільна: потоки — одна з тих стихій, що творять космос Карпат.

Третя збірка — «Космацький узір» — з'явилася у 1989 році. У ній знайшло вихід і те, що нагромаджувалося в душі, тамувалося раніше, відлунюючи розкиданими в просторі голосами, і те, що визрівало в атмосфері суспільного піднесення 80-х рр. Тут багато тяжких роздумів про негаразди власні, своїх ровесників і своєї нації («Ми на камінь поклали мечі...», «Ми все залишили в могилах предків...», «Ми будемо довго криваві роки розгрібати...»).

Збірка «Діти трепети» (1991) — найдраматичніша у творчій спадщині Герасим'юка минулого десятиліття. До неї увійшли вірші, писані переважно в період піднесення національно-демократичного руху, коли склалися об'єктивні і суб'єктивні передумови для здобуття омріяної державної незалежності України.

Своєрідним підсумком до тодішнього творчого шляху стала книга «Осінні пси Карпат», що мала підзаголовок «Із лірики 80-х» (1998). Це було невелике вибране, як і наступна маленька збірка «Серпень за старим стилем» (2000). У 1998 році за книгу поезій «Осінні пси Карпат» Василеві Герасим'юкові присуджено премію ім. Павла Тичини.

Вершини свого самовираження Герасим'юк сягнув у збірці «Поет у повітрі» (2002), відзначеної Національною премією України ім. Т.Шевченка у 2003 році. Збірки останніх років — «Була така земля» (2003р.), «Папороть» (2006р.) та інші.

Герасим'юк — лауреат літературних премій ім. П. Тичини, В. Свідзинського, премії «Князь роси» ім. Тараса Мельниченка та ще кількох престижних відзнак.

2. **Виразне читання поезії В. Герасим'юка «Чоловічий танець»**

3. **Словникова робота, обмін враженнями щодо прочитаного**

— Що ви знаєте про аркан як танець? Що він символізує?

Повідомлення учнів(самостійно підготовлені вдома)

1. Одним з древніх символів горянського життя є танець аркан. Він містить у собі елементи язичницького ритуалу. Найімовірніше, тоді це відбувалося під відкритим небом — ближче до Сонця та Богів... Горяни сходилися до купи — повільним кроком, зосереджуючись, концентруючись. Наближаючись одне до одного, готувалися до якогось важливого чину... Тоді наставав момент єднання цих енергій — чоловіки ставали в коло, закладаючи руки одне одному на плечі, творячи цим так званий солярний (сонячний, вогняний) знак. Коло крутилося, рухи робилися запальнішими, гупання ніг передавалося горам, вібрація досягала наче самого нутра Землі. Швидше, швидше, швидше, ще, ще... Шкода, ніхто з дослідників не вказує, який момент був тією точкою екстазу, що дозволяла енергії нарешті вирватися назовні, а колу розпастися, “заспокоїтись”. Очевидно, лише самі танцюючі мимовільно відчували, коли наставала мить єднання з Богами. І навіть у сучасному цивілізованому сценічному варіанті аркан вперто зберігає запалюючу силу, гуцульську чоловічу первісну, майже якусь звіриную енергетику, злиття танцювальної культури самих гуцулів та сусідів румунів. Хлопці демонстрували свої силу,спритність,дисциплінованість.

2. Дослідники етнокультурних традицій про танець аркан

Етнограф Л.Сабан твердить: “Єднання в братерстві, в шануванні та прославленні Сонця, Вогню, Вітру та Землі – Аркан, звільняв шалену енергію ритму, духу та свободи...” Аркан далеко не єдиний танець у язичників-горян, який виконувався в колі та мав ритуальне значення. (“Гуцульські танці “коло”, “колесо”, “кругляк”, “кочело” теж виконуються в обрядовому варіанті, як рух по колу вправо і фактично імітують хід небесних світил (сонця)”).

“Тут, біля Дніпра, гуцули танцювали свій славетний аркан, вихровий танець карпатських богатирів”. (Семен Журахович)

І.Шилов вважає, що таємниці пращурів могли знати тільки члени генетичного, священного ордену, який у Карпатах називався “Аркан”.

Як зауважив Роман Герасимчук у своїй монографії “Танці гуцульські” (опублікована польською в 1939 році у Львові), старі гуцули кажуть, що аркан у них існує віддавна. Але на якийсь час танець зник через те, що під час першої світової війни чоловіків-гуцулів не було вдома. Він відродився, як каже автор, “з покращанням умов життя (роботи в лісі) в 1925-1928 роках”. Тепер, говорить автор (на момент написання розвідки), його танцює виключно молодь, що навчилася аркану в повоєнні часи. Мистецтвознавець, хореограф Богдан Стасько пригадує, як на Львівщині

спостерігав аркан у виконанні жіночого фольклорного колективу: “Дівчата теж танцювали аркан, правда полегшений, не такий швидкий і складний. Вони приходили на полонину, приносили хлопцям їсти. А якщо не заставали пастухів на місці, то розкладали ватру і танцювали коло неї... То був танець очікування”.

Учитель:

— Яка картина уявляється вам при читанні цієї поезії? (Міцне чоловіче товариство, дружба, чоловіки, що беруть на свої плечі найважче, відповідальність за добробут і мир у світі.)

4. Аналіз змісту та особливостей художнього твору

Бесіда за питаннями.

- Що таке аркан? Для чого він використовується?
- Що вам відомо про гуцулів?
- Про яке «древнє» чоловіче коло зазначає поет?
- Чому танець чоловічий тяжкий? Що він уособлює?
- Що відчуває людина, коли поруч з нею є побратими, однодумці, ті, хто здатен її зрозуміти, підтримати тощо?
- Яким чином у поезії утворюється запевітніше коло?
- У чому полягає особливість цього танцю? («...обхопивши руками плечі двох побратимів, / мертво стиснувши долоні інших, / і тоді в запевітному колі / ти протанцюєш під безоднею неба / із криком по-звіринному протяжним»)
- Чим пояснити думку поета про грішність світу?
- З якою промовою автор звертається до майбутніх чоловіків?
- Про яких двох розбійників зазначає В. Герасим'юк наприкінці твору?
- Що свідчить про національний колорит танцю? За яких умов він виконується на Гуцульщині? Для чого автор вкладає філософський смисл у ритуал танцю?
- З чим асоціюється цей ритуал у свідомості автора поезії?
- Які мотиви є у творі? (Християнські, біблійні — син людський — Син Божий.) У кінці поезії Василь Герасим'юк вводить образ Христа: і виявляється, що танець аркан — то смерть на хресті між двома розбійниками (а не побратимами), і буття визначається «хрестом за плечима», який несе Месія до місця своєї страти.

Ідейно-художній аналіз твору

Тема: відтворення особливостей чоловічого танцю у формі аркану, що перетворюється на таємничий ритуал.

Ідея: возвеличення чоловічого танцю як стихії родової єдності.

Основна думка: Щоб не випасти із цього грішного світу, / хоч раз / змішай із

Жанр: поезія-замовляння.

Художні особливості твору:

Повтори: «Хоч раз...», «як тяжко», «ти...»

Епітети: «древнє чоловіче коло», «найтісніше заповітне коло», «грішний світ».

Метафори: «коло тяжко рветься», «мертво стиснувши долоні інших», «щоб не випасти із цього світу».

Звертання: «Сину людський».

Форма вірша: верлібр. Така художня форма дає можливість розширити смислові межі тексту настільки, наскільки цього вимагає метафорична структура.

Верлібр В. Герасим'юка розповідний, його внутрішній ритм наділений ознаками легендної, а деколи й притчової інтонації. Сам поет говорить про медитативність своєї лірики.

III. Фаза консолідації

1. Вправа «Я танцюю аркан»

▪ Якими ви уявляєте цей танець? Що відчуваєте під час його виконання?

- Чи легко вам виконувати рухи?
- Які риси характеру при цьому виявляються?
- Якими є ритм, манера руху, музичне супроводження?
- Що ви відчуваєте після закінчення виконання танцю?

2. *Складання асоціативного образу (Ти) за допомогою змісту тексту:*

Ти:

- «мусиш танцювати аркан»
- «повинен відчути «древнє» чоловіче коло»
- «стань у це найтісніше коло»
- «протанцюєш під безоднею неба» :
- «змішай із ближніми піт і кров»
- «стаєш у чоловіче коло, готовий до цього древнього танцю» .

3. *Мікрофон: «Яким ви вбачаєте справжнього чоловіка?»*

4. *Цитування із учнівських творчих робіт про обов'язки, які покладаються на чоловіка як «сильну» стать у родині, у суспільстві. (Творче завдання з переказу «Садок вишневий коло хати» 10 клас)*

5. *Складання сенкану «Чоловік з поезії В. Герасим'юка» (Робота у парах)*

6. Підведення підсумків уроку

Учитель: Василь Герасим'юк — непростий поет. Вірші його нерідко мають кілька прочитань, глибинні смислові пласти іноді асоціативного характеру, символи. Часто їх легше відчути, ніж зрозуміти. Вони — тривожний гімн древньому полонинському духу, культурі та історії. Образ “аркану”, “зчеплених рук”, “чоловічого кола” пронизує всю поезію. І читач розуміє, що йдеться не лише про танець, мова йде про людське життя в цілому. Отож об'єднаймося у магічне вогняне коло сили, традиції та стародавню братерської енергії. Цінуймо прадавні народні українські

традиції і передаваймо засади духовності, загальнолюдських цінностей, морально-етичних норм своїм нащадкам.

Закінчить

речення:

«На мою думку, поезія В. Герасим'юка...»
«Мене вразило (мені запам'яталося)...»
«Поезія для сучасної людини — це...»

IV. Домашнє завдання. Оцінювання

Читати с. 75-77, ідейно-художній аналіз поезії;

Виразне читання поезій В. Герасим'юка (за вибором учня).

Тема: Галина Кирпа. Поезії «Мій ангел такий маленький», «Коли до вас темної ночі»

Мета: ознайомитися з творчістю української письменниці Галини Кирпи; розвивати вміння аналізувати художній твір та його прихований зміст; навички критичного мислення; поглибити знання з теорії літератури; розвивати зв'язне мовлення учнів, самостійність та навички колективної роботи; виховувати вміння виразно й усвідомлено читати поезію; формувати активну життєву позицію; виховувати загальнолюдські моральні цінності.

Епіграф: «Вона з тих людей, які не спішать виставляти себе й свою працю на люди. А борозна, яку Галина Кирпа багато років веде в літературі, глибока, зерну в ній добре, і воно дає та ще дасть щедрий врожай. Женці вдячні і йому, й землі».

Наталка Поклад

Хід уроку

I. Організаційний момент. Забезпечення емоційної готовності до уроку. Вірш Наталки Поклад

Біжи на гору — радісно,
З гори збігай теж радісно.
Впадеш — то падай радісно
І радісно вставай.
Камінням будуть кидати —
Ховай обличчя радісно
І радісно, завжди і всюди,
пам'ятай:
Негативні емоції
Шкодять здоров'ю!..

II. Мотивація навчальної діяльності. Метод «Мікрофон»

- Сьогодні на уроці я очікую (бажаю, хочу, буду, збираюся)...

III. Повідомлення теми , мети, завдань уроку

Слово вчителя: Сьогодні на уроці ми познайомимосся з творчістю відомої сучасної української дитячої письменниці Галини Миколаївни Кирпи. Вона вже понад двадцять п'ять років поєднує поетичну та прозову творчість із перекладацькою та упорядницькою діяльністю. Авторка шести поетичних книжок та перекладів понад 30 книжок із білоруської, німецької, шведської, данської та норвезької мов. Створене нею вражає, бо ця людина поєднала в собі талант поета, прозаїка, перекладача, літературного критика, журналіста, упорядника посібників для дітей.

«Дитина має право на своє Я (маленьке, але все-таки особисте). І стверджувати це право їй допомагають вірші Галини Кирпи. Яскравий представник сучасної дитячої модерної поезії, вона тонко й проникливо показує світ очима дитини...» (Наталія Дзюбишина-Мельник, літературний критик)

IV. Актуалізація опорних знань. «Мозковий штурм»

- Чи може людина одночасно займатися різними видами діяльності?
- Назвіть відомих українських письменників, які були талановитими в різних видах діяльності (Тарас Шевченко- поет, прозаїк, художник, гравер; Іван Франко-поет, публіцист, перекладач, учений; Іван Карпенко-Карий- драматург, письменник, актор; Олександр Довженко- письменник, кінорежисер, кінодраматург, художник; Григорій Сковорода- поет, філософ, просвітитель-гуманіст, педагог, співак).
- Яких сучасних українських поетів ви знаєте?
- Чи чули ви такі рядки: “Поезія — це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі...”? (Ліна Костенко). Як ви можете їх пояснити?
- Чому сучасні підлітки не цікавляться поезією?

V. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

Вчитель дає завдання учням у зручній для них формі (план, текст, таблиця, схема) записати у зошит почуті відомості (враховуючи інтерв'ю) про поетесу.

1. Імпровізоване інтерв'ю з письменницею (Одна учениця виконує роль поетеси, інший учень (учениця)- журналіст. 27 грудня 2015 в «Українській літературній газеті» було опубліковано інтерв'ю з Галиною Кирпою, яке взяла у неї не менш відома українська дитяча письменниця Наталка Поклад.

Витримки з інтерв'ю).

- Де й коли Ви народилися?

- Народилася я 1 січня 1950 року на хуторі Тарасівка, що біля села Любарці Бориспільського району Київської області.

- Яку освіту здобули?

- У 1966 році закінчила Любарецьку середню школу. З першого разу не вдалося вступити до вищого навчального закладу, тому п'ять років проходила «життєві університети», працюючи на фабриці, в радгоспі, друкаркою у видавництві, журналістом. Потім навчалася на філологічному факультеті Київського державного університету імені Тараса Шевченка (1971–1976).

- Ким Ви мріяли бути в дитинстві?

- Мріяла бути бібліотекарем, як наш Яків Іванович, що привозив на хутір двічі на місяць повні валізи книжок. Мені здавалось, нема кращої професії на світі, як читати книжки і вміти відрізнити гарні від поганих.

- Потяг до писання творів, мабуть, з дитинства?

- Так, першими спробами були звичайні дитячі щоденники, більше схожі на вигадки та фантазії. Я вела їх лише в дитинстві й роздаровувала подругам. І вони мене прозивали "письменницею". У школі заохочувала до писання вчителька української мови та літератури Варвара Іванівна Єнчева, що надсилала мої спроби в газету "Зірка".

- Ваші найтепліші спогади з дитинства. З чим або ким вони пов'язані?

- Звичайно з мамою. Замолоду вона грала на гітарі і брала участь у виставах сільського драмгуртка. В мене досі та гітара перед очима – як вона висить на цвяшку на стіні. Мама була особлива, у неї навіть гортензії та хризантеми зимували в хаті в старих відрах і цвіли до самого Різдва. Ех, то був час дитинства й молодості, коли здавалось, що мама житиме вічно. Скільки всього лишилося недорозпитаного! З усього того могла б вийти ще одна повістина – «Мама», бо ці мої згадки – то лиш крапля в морі.

- Чи правда, що у Вашій родині багато вчителів?

- Так. Я росла у вчительському середовищі, окрім мами, вчителювали тітки, дядьки, двоюрідні брати, сестри. Такий собі освітній філіал: філологи, історики, математики, біологи, географи.

- А що було спочатку журналістика чи письменництво?

- Журналістика, бо з 1969 по 1978 роки я працювала у видавництвах «Дніпро», «Мистецтво». Пізніше — літературним працівником газети «Молода гвардія», редактором відділу журналу «Барвінок». Загалом журналістській роботі віддала 12 років (1978–1990).

- Коли вийшла Ваша перша збірка? Це були поетичні твори чи прозові?

- В 1984 році і це була збірка поезій «День народження грому».

- **А коли Ви зайнялися перекладанням?**

- - Із друком першої моєї збірки дуже затягалося, і тоді Євгенія Антонівна Горева (редактор у видавництві «Веселка») сказала: "Поки вас не друкують, перекладайте". Так із її легкої руки я й стала перекладати. Але серйозно я почала перекладати згодом, з 1989 року. І так цілих 15 років перекладала "в шухляду", аж поки Олег Жупанський (поет, перекладач, видавець) запропонував дещо видати у своєму видавництві («Видавництво Жупанського»). Здебільшого це переклади дитячих творів.

- **Що тепер перекладаєте? Які творчі плани?**

- У ці трагічні часи перекладати – це ще й рятувати душу від розпачу. Півроку «спілкувалася» з Астрід Ліндгрєн, а тільки-но закінчила «Моє щасливе життя» Рози Лагеркранц. До речі, дуже теплі, світлі повісті. А ще до моїх творчих планів належить і вибране для дітей Петра Короля (український дитячий письменник, помер 1994 року), що я впорядкувала.

- **Які у Вас є захоплення, окрім книжок?**

– Поза світом книжок є ще світ людського спілкування. Є ті, ким я дорожу і кого люблю. Сподіваюся, взаємно. І, мабуть, тому, що їхні орбіти крутяться в колі моїх зацікавлень, мені в цьому жорсткому світі затишніше. Є картини Людмили Задорожної. Є батьківська хата на хуторі дитинства. Є спів соловейків, схоплений на касету. І є квіти, які щодня треба поливати. Якби це не було захопленням, то легко перетворилося б на обов'язок.

- **Дякую за інтерв'ю. Бажаю творчих успіхів і нових цікавих творів.**

2. Педагог або учень коротко розповідає про творчість та літературну діяльність письменниці.

Галина Миколаївна Кирпа- авторка **6 поетичних книжок**: «День народження грому» (1984), «Гостини» (1986), «Цвіт королевий» (1988), «Ковток тиші» (1999), «Слон мандрує до мами» (2001); віршів та оповідань «Чарівний вузлик» (2000); збірок **ліричних новел** «Катруся з роду Чимчиків» (1992), «Будинок старий, як світ» (1999); **народознавчої книжки** для дітей: «Забавлянки мами Мар'янки» (1992, у співавт.), «Ну й гарно все придумав Бог» (2003); **шкільних читанок**: «Ластівка», «Біла хата», «Писанка» (1992), «Зелена неділя» (1993); **посібника з етики** для початкової школи «Андрійкова книжка» (для 1, 2 кл. – 1992, для 3 кл. – 1993, для 4 кл. – 1996; у співавт.), **третомної читанки-хрестоматії для дошкільнят** «Український садочок» (спільно з Д. Чередниченком), **хрестоматії школяра** «Про маму» (2001); **антології поезії української діаспори** «Листок з вирію» (спільно з Д. Чередниченком – 2001, 2002), **хрестоматії світової літератури** для початкової школи «Світ від А до Я» у трьох т. (2007).

Друга грань таланту — перекладацька. Зроблене вражає. Крім безлічі публікацій у періодиці, колективних збірках, хрестоматіях, антологіях, окремими виданнями в перекладах Галини Кирпи побачили світ книги: Валентин Лукша «Літо цілий рік» (1985) — з білоруської; Бенні Андерсен «Пригоди Невсідомика» (2005), Ганс Християн Андерсен «Казки» (2006),

Оле Лун Кіркегор «Отто — носоріг» (2010) — з данської; Джеймс Крюс «Флорентіна» (1983, 1991) — з німецької; Астрід Ліндгрєн «Сонячна галявина», «Домовичок Нільс Карлсон», «Книжка про Лотту з Бешкетної вулиці» (2010) і багато інших перекладів. Перекладає з білоруської, німецької, данської, шведської, норвезької мов.

Є лауреатом премії імені Івана Огієнка (1996), «Світлослов» (за «Чисте сяйво метафори», м. Коломия, 2005) та премії ім. Максима Рильського в галузі художнього перекладу зі скандинавських мов (2007). Нагороджена Грамотою Президента Форуму видавців у Львові (2004). 2011 року стала лауреатом премії «Кришталевий птах».

Її твори перекладалися білоруською, польською, російською мовами. Друкувалася у Польщі, Білорусії, Чехії, Словаччині, Канаді, США.

Член СПУ з 1986 року.

3. Виразне читання поезії «Мій ангел такий маленький»

Мій ангел такий маленький...

Мій ангел такий маленький,
ну просто крихітка —
я навіть не бачу,
чи він сидить
на моєму плечі.
Мій ангел такий легенький,
ну просто пушинка —
я навіть не чую,
як він сидить
на моєму плечі.
Мій ангел такий тихенький,
ну просто тихіший трави —
я навіть не знаю,
коли він спить,
а коли прокидається
на моєму плечі.

4. Аналіз твору. «Мозковий штурм».

- Яке враження справила на вас поезія Галини Кирпи?
- Хто такі «ангели»? Що ви про них знаєте?

Янгол (**а́нгел**, **а́нгол**) — в християнській, мусульманській і іудейській релігіях надприродна істота, посередник між Богом і людьми, виконує волю Бога. Добрі янголи служать Богові й людям (наприклад, янгол-охоронець), злі янголи (диявол, сатана), які збунтувалися проти Бога, схилиють людей до гріха. Біблія називає янголів службовими духами.

У християнстві вважається, що кожна людина має свого янгола-охоронця. Існування янголів було підтверджено папою Римським Іоанном Павлом II в 1986 році.

Їх називають синами неба або синами Бога. Деякі богослови й конфесії

уважають, що вони здатні схрещуватися з людьми, породжуючи велетнів.

У християнстві існує подання про янголів-охоронців, що посилають до людини після таїнства хрещення. Зображують янголів зазвичай у вигляді юнака з крилами; у кожної людини є свій ангел-охоронець; коли дитина всміхається уві сні, це означає, що на неї дивиться ангел; між ангелом-охоронцем і дияволом-спокусником завжди ворожнеча.

- Що символізує янгол у творі? (Символізує не лише вищу опіку, а й віру в людину, яка несе в своєму серці часточку добра)

- На які роздуми надихає нас вірш? (Запрошує замислитися про існування речей, які, хоч і не мають матеріального виміру, однак суттєво впливають на наші вчинки. Вірш викликає роздуми про вічне та виводить уяву читача за межі буденності, навіює світлий, мрійливий душевний стан)

- Розгляньте строфічну будову поезії. В чому її особливість? (Авторка використала верлібр (вільний вірш), але з досить чіткою строфічною будовою. Цікаво, що кожна строфа має однаковий початок (анафора) і після цього дається характеристика незримому супутникові, далі висловлюються відчуття героїні («не бачу», «не чую», «не знаю»). І, нарешті, завершують кожен строфу однакові словосполучення «на моєму плечі»)

- Знайдіть у тексті повтори. Якого значення вони набувають у творі? (За допомогою повторів створюється такий ритм, який, немов заколисуючи заспокоює читача, дозволяє йому зосередитися на роздумах про невидимого заступника)

- Визначте засоби, що надають поезії спокійного й лагідного тону (Зменшено-пестливі форми)

- Яку ілюстрацію до твору ви б запропонували?

5. Виразне читання поезії «Коли до вас темної ночі»

Коли до вас темної ночі

Коли до вас темної ночі
прийде Лев,
ви не кажіть йому нічого
про зоопарк.

Нехай він не знає,
що на світі є зоопарки.
Нехай хоч один Лев
цього не знає.

А потім цього не знатимуть
його діти.

А потім — його онуки.

Потім правнуки.

І колись буде
ціла Лев'яча Держава,

де жоден Лев
не знатиме про зоопарк.
Коли б тільки вижив
той Лев,
що прийде до вас темної ночі.

6. Аналіз художнього твору за питаннями:

- Що позначає алегоричний образ Лева? (Лев є символом сили, свободи, гідності, благородства. Нам важко уявити його лякливим і зовсім неприродньо виглядає Лев у клітці)
- Розкрийте значення образу зоопарку (Місце, де тварин тримають в неволі)
- Що авторка має на увазі, коли говорить про Лев'ячу Державу? (Казкова Лев'яча Держава є алегоричним означенням бажаного суспільства вільних людей)
- Як у поезії пов'язуються дитинство й віра в ідеали? (Зберігаючи в своїй душі дитячу віру в казку, лірична героїня закликає вберегти Лева від зоопарку і зробити все, щоб його нащадки не знали про неволю)

7. Заповнення таблиці (індивідуально, колективно або в парах).

Твір	«Мій ангел такий маленький»	«Коли до вас темної ночі»
Стильний аналіз		
Образ твору	Янгол	Лев
Тема	Розповідь про ангела, який незримо супроводжує ліричну героїню	Роздуми про ймовірну в майбутньому зустріч з Левом; прохання не казати йому про зоопарк
Основна думка	У кожної людини є янгол-охоронець, який опікується нами все життя, незважаючи на те, що ми його ніколи не бачимо. Людині важливо відчувати підтримку вищих духовних сил і вірити у краще	Якщо хоча б один лев не потрапить до зоопарку, то це призведе в майбутньому до виникнення цілої Лев'ячої Держави, де всі тварини будуть вільними
Система віршування	Верлібр	Верлібр
Художні засоби	Анафора, зменшено-пестливі слова	Повтори

VI. Узагальнення і систематизація вивченого. Метод «Прес». Чи мають поезії Галини Кирпи філософський характер?

- Я вважаю, що...
- Оскільки ...
- Факти свідчать...
- Отже...

VII. Рефлексія. Слово вчителя.

- Наш урок закінчено. Чи справдилися ваші очікування від знайомства з творчістю Галини Кирпи?

Згадаймо епіграф до нашого уроку. Я думаю, що ви переконалися в правдивості і щирості слів Наталки Поклад про Галину Кирпу. Нам дійсно відкрилася неординарна, надзвичайно талановита й працелюбна сучасна письменниця, яка зробила і робить дуже багато для сучасної української літератури. Слово Галини Кирпи, зігріте любов'ю до життя, натхненно примножує любов у цьому складному неоднозначному світі.

Якось доктор філологічних наук Наталя Дзюбишина-Мельник написала про Галину Кирпу: «Цій маленькій, трохи сумній і дуже затишній жінці властива риса, що тепер і не в моді, і не в пошані. Вона, Галина Кирпа, – вірна. Вірна родині, вірна друзям, вірна своєму покликанню митця, вірна всьому, що становить світ її цінностей. Вона, мабуть, і не знає, як це важко. Вона живе своїм життям, мірилом якого є справжність». Здається, і сьогодні цих слів не заперечиш, бо тільки справжній і відкритій людині підвладне слово, що здатне творити любов до життя.

VIII. Оцінювання. Домашнє завдання.

- Високий рівень: скласти сенкан, який характеризує Галину Кирпу або її творчість.

- Достатній: дібрати 3 проблемних запитання за змістом поезій Г.Кирпи (Чому...? Як...? Навіщо...?).

Середній: виписати зі Словника літературознавчих термінів визначення поняття «філософська лірика».

Тема: Естетична й звукова цілісність вірша Анатолія Мойсієнка «Жовтень жовті жолуді...»

Мета:

- **навчальна:** подати відомості про сучасний стан лірики; ознайомити учнів з життям та творчістю А.Мойсієнка; проаналізувати поезію «Жовтень жовті жолуді»;
- **розвивальна:** удосконалювати вміння учнів аналізувати поетичні твори, навички висловлювати власні думки, навіяні прочитаною поезією;

- **виховна:** формувати в учнів естетичний смак, любов до сучасної поезії.
- Обладнання:** підручник, портрет Анатолія Мойсієнка, відео презентація.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

Епіграф:

Анатолій Мойсієнко – поет не зі самоспонування до творчості, не з нав'язливого самопримусу бути поетом, а від природи своєї, а за станом душі... за манерою письма – образний, метафоричний.

Євген ГУЦАЛО

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми й мети заняття

III. Перевірка домашнього завдання

1. Розповідь про письменника І. Малковича, виразне читання, аналізування віршів поета, висловлювання власних суджень про них; читання напам'ять (для бажаючих).
2. Читання електронних листів І. Малковичу — письменникові та успішному бізнесменові.

IV. Засвоєння навчального матеріалу в процесі виконання практичних завдань

Вступне слово вчителя

Літературне життя нашого сьогодення розвивається багатьма паралельними течіями. Передовсім письменники осмислюють мистецьку спадщину, повернену читачам, з'являються й нові художні цінності як в Україні, так і в діаспорі.

Загалом літературознавці визначають основний напрям сучасної літератури, мистецтва як постмодернізм. Для нього характерне твердження: література є не відображенням дійсності, а переказом міфів, що існують у віртуальній реальності. Головне в них не істина, а слово, котре як елемент тексту є новою реальністю. Твір постає сув'яззю міфів, архетипів, цитувань, алюзій (натяків на загальновідомі твори, історичні події). За твердженням одного з критиків, «ми живемо в епоху, коли всі слова вже сказані».

В українській літературі нині виступає кілька поколінь поетів. Серед представників старшого покоління — колишні «шістдесятники», потім «вісімдесятники». Одні з них, як Ліна Костенко, Іван Драч, В. Голобородько, Микола Вінграновський, Ігор Калинець та інші, твердо відстоювали свої переконання, намагалися не кривити душею, іншим, як, скажімо, Борису Олійнику, довелося переоцінювати цінності й пробувати йти в ногу із часом. До «середнього покоління» поетів можемо віднести неоавангардистські угруповання «Бу-Ба-Бу» (Бурлеск-Балаган-Буфонада), «ЛуГоСад», «Нова генерація», «Пропала грамота», АУП (Асоціація українських письменників) та ін. Своїм завданням вони вважали таке: позбутися обтяжливих штампів «соціалістичного реалізму» і робили це, спираючись на великий досвід сміхової культури, «низового бароко», футуристів та дадаїстів. Лави вітчизняного письменства постійно поповнюються новими талантами,

зокрема переможця-ми літературних конкурсів «Гранослов», «Смолоскип» та ін. Творчість сучасних поетів характеризується розмаїттям стилевих та естетичних уподобань. Серед них — і прихильники класичного вірша (С. Чернілевський, П. Гірник та ін.), і верлібру (С. Короненко, І. Малкович та ін.), і розкутої, насиченої метафоричним змістом версифікації (І. Римарук, В. Герасим'юк тощо).

«Поезія — це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі», — пише видатна українська поетеса Ліна Костенко. Доторкнемося й ми до сучасної поезії, спробуємо осмислити її та відчувати естетичну принаду, збагатитися духовно.

Виступ підготовленого учня про Анатолія Мойсієнка

Анатолій Кирилович Мойсієнко народився 9 липня 1948 року в селі Бурівка на Чернігівщині. Закінчив філологічний факультет Ніжинського державного педінституту ім. М.Гоголя. Доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Опублікував поетичні збірки "Приємлю" (1986), "Анатолій Кирилович Мойсієнко народився 9 липня 1948 року в селі Бурівка Сонети і верлібри" (1996, 1998), "Шахопоезія" (1997), "Сім струн" (1998, 1999), "Віче мечів" (1999), "Нові поезії" (2000), „Спалені камені” (2003), „Вибране” (2006), "З чернігівських садів: нові сонети і верлібри" (2008). Твори А. Мойсієнка перекладалися німецькою, англійською, російською, білоруською, польською, угорською, румунською мовами. Виступає також як перекладач з німецької та слов'янських мов. Член Національної спілки письменників України (1988), один із засновників гурту поетів-паліндромістів* "Геракліт" (1991). Лауреат літературних премій "Благовіст", Бориса Нечерди, Івана Кошелівця.

(***Паліндром** - слово, вислів, віршовий рядок або цілий вірш, який читається однаково вперед і назад.)

V. Робота з текстом твору «Жовтень жовті жолуді».

1. Робота з теорії літератури (лірика, пейзажна лірика).

Лірика— один із трьох основних літературних родів, у якому навколишня дійсність зображується шляхом передачі почуттів, настроїв, переживань, емоцій ліричного героя чи автора

Пейзажна лірика— умовна назва ліричного жанру, в якому зображено художні переживання природи, олюдної та одухотвореної.

2. Ознайомлення з художнім твором.

Перегляд слайд-шоу: «Жовтень жовті жолуді»

<https://www.youtube.com/watch?v=cKxs1HTLrDo>

3. «Словесне малювання».

Змалюйте картину, яка постала перед вами при прочитанні вірша А. Мойсієнка; визначте асоціації, які у вас виникли, складіть «асоціативний кущ».

4. Словникова робота

О́хра — природний пігмент, від світло-жовтого до коричнево-жовтого й темно-жовтогоколюру.

Есе – це письмовий твір, що має вільний характер та містить індивідуальний погляд на тему із аргументацією власної точки зору.

Бабине літо — період теплої та сухої погоди восени.

Кисет, люлька – предмети для паління.

Креше - добуває вогонь.

Попасом – (прислівник) - обабіч дороги, ближче і далше від неї

Родощі - назва села у письменника В. Кезлі «Синій вітер з Родощі»).

5. Обмін враженнями про прочитане

- Яку ви уявили осінь, прослухавши вірш? (художниця-осінь, осінь золота, яскрава, щедра)

– Які образи твору «Жовтень жовті жолуді» вас здивували, сподобались? Чому?

(Можливі відповіді учнів: золоті клешні сонця, золотим пожежником походжає дощ тощо. Образ дощу, як правило, символічний – означає сум, сльози, а у вірші дощ – пожежник-рятівник від спеки.)

6 . Бесіда із елементами роботи учнів з текстом:

- Яку будову має вірш?

(Можливі відповіді учнів: не поділений на строфи, рядки різної довжини, окремі з них римуються: несе-есе, Родощ-дощ, і написані хоресом. Отже, вірш має вільну будову, наближену до верлібра*).

Верлібр *— вірш без рими і розмірів з довільним чергуванням рядків різної довжини.

- Які зорові, слухові, кольористичні образи помітили?

(А. Мойсієнко як лірик, пропонує нам розмаїття вдало підібраних зорових (жовтень несе жолуді, вітер набиває листям кисет), слухових (креше), кольористичних (жовті жолуді, золоте есе, золотий кисет) образів, з яких зіткані пейзажні картини).

7 . Робота над художніми особливостями вірша

- Які художні засоби використав поет у вірші, для створення пейзажного словесного малюнка?

Пейзаж Анатолія Мойсієнка – це вишукані **поетичні метафори та персоніфікації**,(жовтень несе жолуді, осінь пише охрою, вітер набиває кисет, креше люльку, пожежі пасе, дощ-пожежник).

Епітет «золотий» автор використовує 7 разів, у сполученні з різними іменниками, створюючи неповторні поетичні образи.

Майстерно використано **алітерацію*** звука: [ж] (перший рядок складається зі слів, що починаються на одну літеру), звуків [с], [ш] (несе, осінь, есе, пише, креше)

(**Алітерація*** — повторення подібних за звучанням приголосних у віршованому рядку, строфі для підсилення звукової або інтонаційної виразності й музичності.)

– З якою метою автор використовує такі тропи і засоби звукопису?

8 .Створення літературного паспорта поезії

Тема: зображення дивного світу природи.

Ідея: висловити захоплення казковою суттю осінньої пори.

Головна думка: філософія природи – бути схожою на людей, щоб ті звернули увагу на її неповторність і подібність із ними, закликати берегти її, милуватись нею.

Жанр: пейзажна лірика.

Римування – внутрішньорядкове (овт – овт – жо) – 1рядок; чоловіча рима – несе, есе, кисет, пасе, Родощ, дощ);

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

1.Проблемне запитання :

– Вірш написаний верлібром? Це сонет? Є рядки написані хореем? (Учні доводять, який із варіантів правильний).

2.Метод «Атака на вчителя»

Учні ставлять запитання, а вчитель відповідає тільки на цікаві.

3.Метод «Хвилинка ерудита»

Створення кросворду за вивченим матеріалом.

4.Учитель: Цей вірш – відбиток осіннього настрою поета, бо «...поезія – це ...дотик до душі» (Ліна Костенко).

Поезія Анатолія Мойсієнка відкриває унікальні можливості пізнання естетичної, зображальної, змістової, звукової цілісності поетичного твору... (Микола Жулинський)

VII . Підсумок уроку

1. Прокоментувати епіграф до уроку.

2. Інтерактивна вправа «Мікрофон».

— Незвичайним, особливим у творчості А. Мойсієнка мені здалося...

VIII. Домашнє завдання

1. Скласти анкету-характеристику письменника за матеріалами підручника та додатковими джерелами інформації.

2. Уміти виразно читати, аналізувати його вірш, висловлювати свої судження про нього, за бажанням вивчити напам'ять.

3. Написати власний вірш пейзажної лірики.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗА ТЕМОЮ «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ»

1. Хто з вивчених вами письменників народився у м.Караганда?

А) В.Герасим'юк Б) І.Малкович В) І.Павлюк Г) Г.Кирпа

2. Кого з вивчених вами письменників Ліна Костенко назвала «Білою скрипкою української літератури»?

А) І. Малковича Б) А.Мойсієнка В) І.Павлюка Г) Г.Кирпу

3. Хто з вивчених вами письменників є майстром віршів-паліндромів?

- А) В.Герасим'юк Б) А.Мойсієнко В) І.Павлюк Г) Г.Кирпа

4. Яка поезія якого автора побудована на основі художнього прийому антитези?

- А) «З янголом на плечі» І.Малковича Б) «Чоловічий танець» В.Герасим'юка
В) «Мій ангел такий маленький» Г) «Асоціації» І. Павлюка
Г.Кирпи

5. Що мусив танцювати син у поезії В.Герасим'юка «Чоловічий танець»?

- А) гопак Б) аркан В) чечітку Г) ламбаду

6. Свічу у творі «З янголом на плечі» автор називає:

- а) всевишньою б) святою в) господньою г) чарівною

7. За жанром поезія «З нічних молитов» є:

- А) баладою Б) паліндромом В) молитвою Г) філософською лірикою

8. Який образ поезії "Жовтень жовті жолуді" зображений у вигляді пастуха?

- А) вітер Б) дощ В) листопад Г) сонце

9. Що на душі у поезії «Дівчинка»?

- А) прохолода Б) сум В) жаль Г) біль

10. Які образи поезії "Асоціації" символізують зв'язок між поколіннями?

- А) мудрість-старість Б) ангел -біс
В) бандура-гітара Г) Бог-біль

11. Свого ангела лірична героїня поезії «Мій ангел такий маленький»:

- А) не знає, не чує, не бачить; Б) не знає, не відчуває, не бачить;
В) не знає, не чує; Г) не відчуває, не знає.

12. Що символізує собою головний герой поезії «Коли до Вас темної ночі»?

- А) віру у майбутнє Б) благородство та свободу
В) надію на краще Г) господство над іншими

13. Паліндром – це....

14. Установіть відповідність

А) Г. Кирпа

Б) І. Малкович

В) І. Павлюк

Г) В. Герасим'юк

.

1. «Віє вітер виривий, виє Ірод моровий...»

2. «...ти протанцюєш під безоднею неба із криком по-звіриному протяжним.»

3. «Нехай він не знає, що на світі є зоопарки.»

4. «На душі прохолода. Навіть півень затих...»

5. «Ах, розбийся на світлі акорди, Розридайсь — і затихни, як грім...»

15. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

- ✓ Національний колорит поезії Василя Герасим'юка
- ✓ Віра у найкраще в поезіях Івана Малковича
- ✓ Анатолій Мойсієнко – поет за станом душі
- ✓ Бачення світу у поезіях Ігоря Павлюка
- ✓ Символізм поезій Галини Кирпи

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИКТАНТ

за темою

«Із сучасної української поезії кінця ХХ – початку ХХІ ст.» . 8 клас

1. Доповніть речення.

«Чоловічий танець» – поезія, яку написав...

2. Доповніть речення .

За строфічною будовою і способом римування вірш «Чоловічий танець» – це...

3. Хто з поетів-сучасників заснував видавництво дитячої літератури «Абабагаламага»?

4. Доповніть речення.

Поезія «З янголом на плечі» за жанром – ...

5. Доповніть речення.

Вірш «З нічних молитов» написаний у формі...

6. «Жовтень жовті жолуді», «Коли до вас темної ночі...», «Дівчинка». Який з перелічених поетичних творів належить перу Ігоря Павлюка?

7. Доповніть речення.

Вічний двобій чистого добра з жорстокою сірістю буденності – це провідний мотив поезії...

8. До якого нещодавно прочитаного вірша про янгола поезія «Мій ангел такий маленький» за настроєм сприймається як контраст?

9. Доповніть речення .

«День народження грому», «Слон мандрує до мами» – це назви книжок поета/поетеси...

10. Запишіть назви сучасних українських поезій, що написані вільним віршем.
11. У творчості якого поета мають місце поезії-паліндроми?
12. У яких поетичних творах сучасних українських поетів наявні мотиви, образи, форми біблійного змісту?

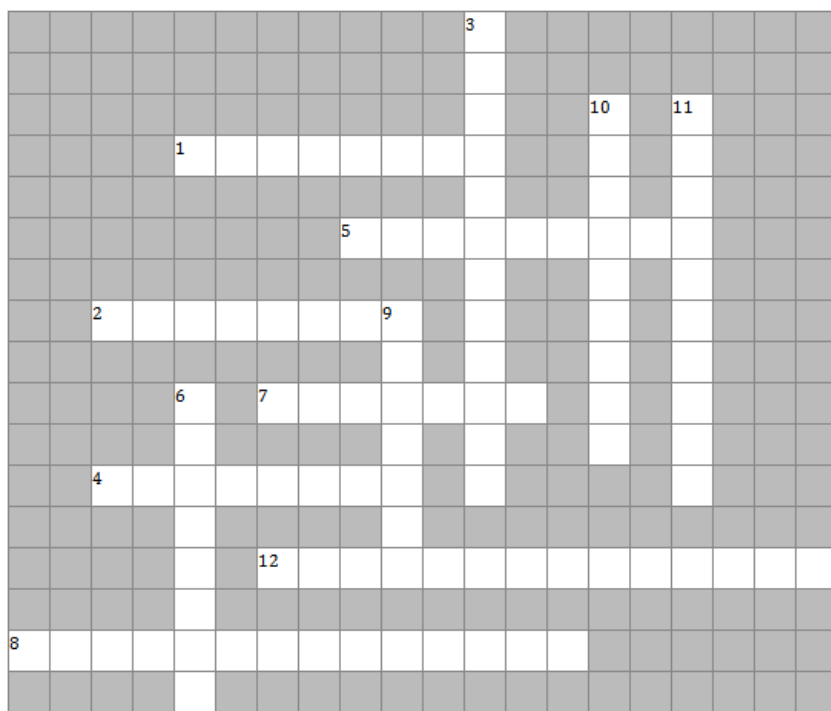
Відповіді

1. В. Герасим'юк.
2. Вільний вірш.
3. І. Малкович.
4. Старосвітська балада.
5. Молитви.
6. «Дівчинка».
7. «З янголом на плечі».
8. «З янголом на плечі».
9. Г. Кирпа.
10. «Коли до вас темної ночі...», «Чоловічий танець», «Мій ангел такий маленький» .
11. А. Мойсієнко.
12. «Чоловічий танець», «Мій ангел такий маленький» , «З янголом на плечі», «З нічних молитов».

КРОСВОРДИ

з теми «Із сучасної української поезії» за творчістю І. Малковича, А. Мойсієнка, В. Герасим'юка

Кросворд за творчістю А. Мойсієнка

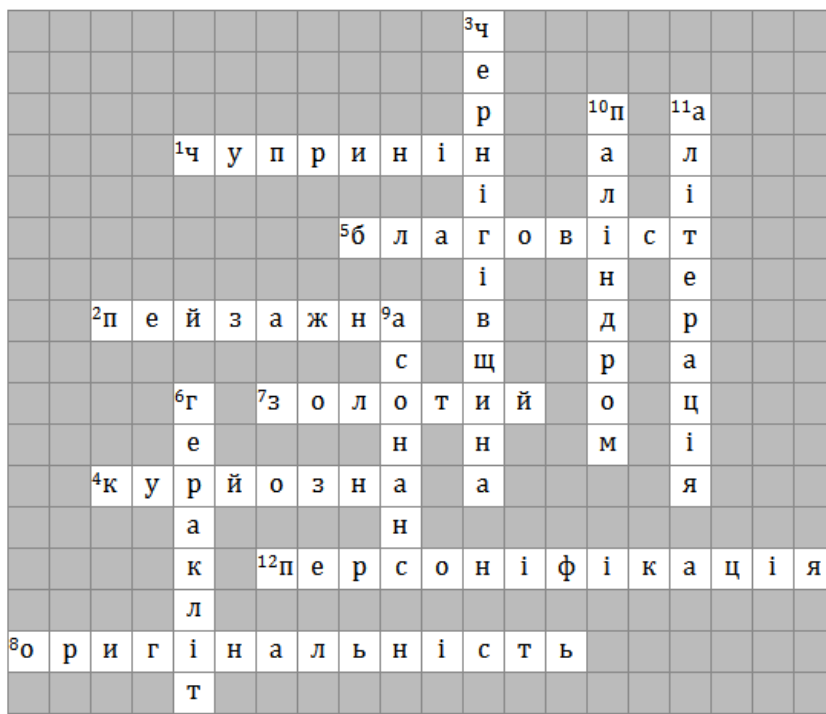

По горизонталі:

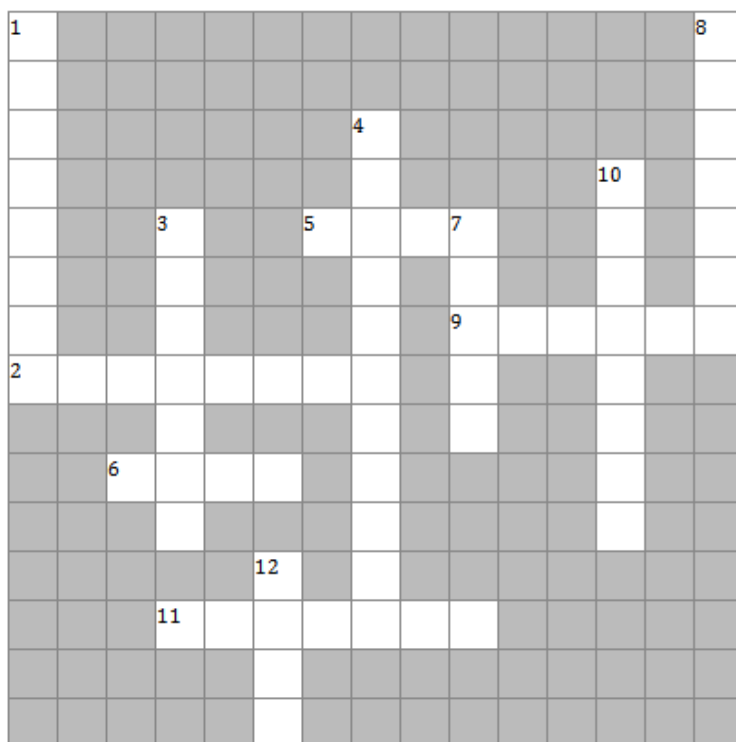
1. Український художник-графік, який співпрацював з поетом.
2. Різновид лірики, до якої належить поезія "Жовтень жовті жолуді.."
4. Так іноді називають зорову поезію.
- 5 А. Мойсієнко лауреат літературної премії...
7. Колір, що домінує в поезії "Жовтень жовті жолуді.."
8. Одна з основних ознак творчості поета.
12. Наскрізний троп поезії "Жовтень жовті жолуді.."

По вертикалі

3. Батьківщина поета.
6. Гурт поетів-паліндромістів.
9. Повторення однакових голосних звуків у вірші.
10. Вірш-перевертень.
11. Різновид звукопису, повторення приголосних.

Кросворд за творчістю І. Малковича

По горизонталі:

2. Ця поетеса назвала І. Малковича «найніжнішою скрипкою України».
5. Назва другої поетичної збірки І. Малковича.
6. Назва міста, де поет здобув філологічну освіту.
9. Поезія «Із янголом на плечі» має підзаголовок «Старосвітська ...».
11. Українська співачка, яка виконала пісню «Із янголом на плечі»

По вертикалі

1. Дитячий журнал, у редакції якого працював І. Малкович.
3. У поезії «Із янголом на плечі» це символ швидкоплинності життя.
4. Різновид лірики, до якої належить поезія "Із янголом на плечі»

7. Композитор, який написав музику до поезії « Із янголом на плечі»

8. Музичний інструмент, на якому професійно грає І. Малкович.
 10. І. Малкович не тільки відомий поет, а й успішний ...
 12. Темний образ поезії «Із янголом на плечі».

¹ с																⁸ с
о																к
н							⁴ ф									р
я							і						¹⁰ в			и
ш			³ м			⁵ к	л	ю	⁷ ч				и			п
н			а				о		у				д			к
и			я				с		⁹ б	а	л	а	д	а		
² к	о	с	т	е	н	к	о		а			в				
			н				ф		й			е				
			⁶ к	и	ї	в	с					ц				
			к				ь					ь				
						¹² і	к									
			¹¹ б	у	р	м	а	к	а							
						о										
						д										

Філворд за творчістю В. Герасим'юка

Знайди слова, пов'язані з біографією В. Герасим'юка

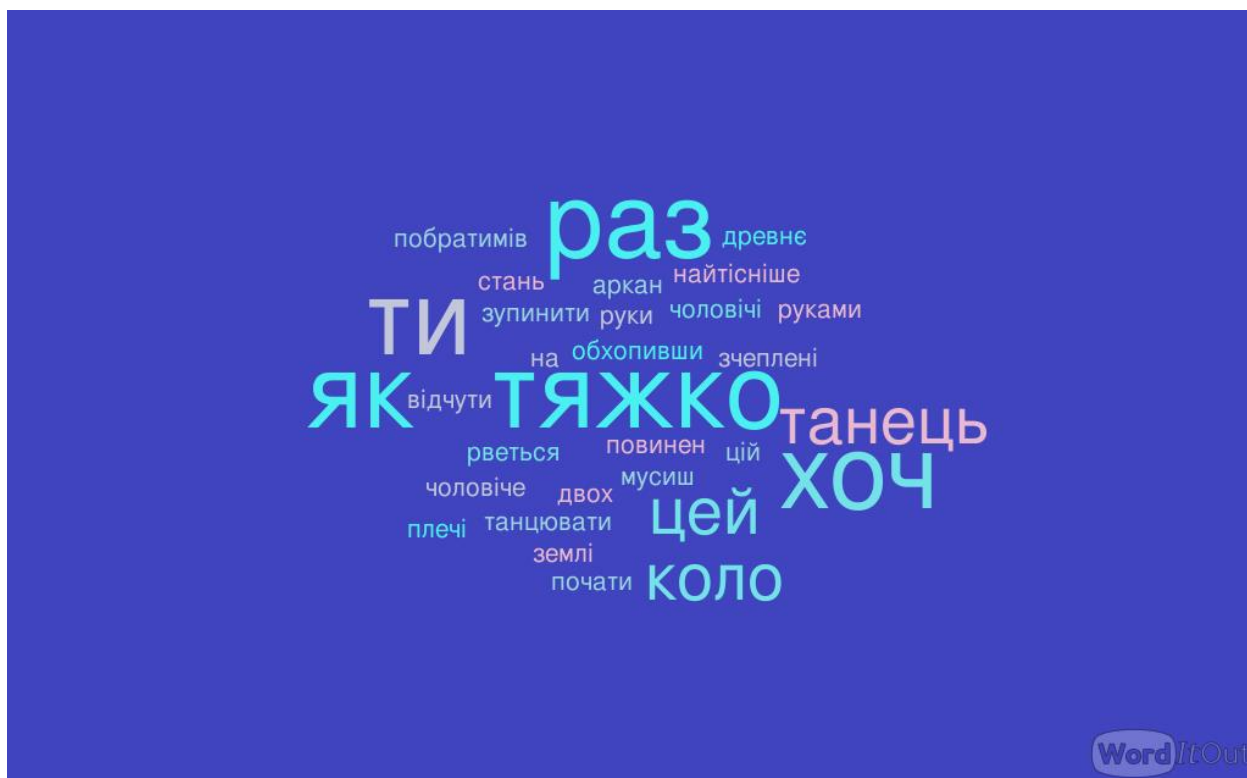
Е	П	Г	И	Щ	А	К	А	Р	А	Г	А	Н	Д	А	Г
Ш	Г	К	Ф	М	Ї	К	Ю	У	М	І	П	Щ	Р	Ж	У
Б	Й	Ф	Б	А	Б	В	А	Р	К	А	Н	Е	Ф	З	Ц
Х	Е	Ф	Г	А	Ж	Е	И	Л	К	Є	Ш	К	В	А	У
Р	Ж	М	Р	П	А	Р	Г	Н	Ь	У	Н	О	Д	С	Л
Р	Ч	Щ	А	Ь	Ю	Л	Ж	Ш	Ї	М	Ю	С	І	Л	І
Е	Щ	З	Н	Ш	Ж	І	Р	Ь	Д	Р	Ж	М	А	А	Є
Д	Я	О	О	С	З	Б	Л	Е	Щ	Ь	Я	А	Л	Н	Б
А	С	Ю	С	Д	П	Р	Х	В	Ь	Ю	А	Ч	О	Н	С
К	М	С	Л	С	У	Ю	Й	Ю	О	Ц	Щ	Б	Г	Я	А
Т	Е	П	О	С	В	І	Т	О	В	И	Д	Ь	І	М	П
О	Р	У	В	Ь	І	Ж	Т	И	В	З	М	К	У	Р	О
Р	Е	Д	К	Р	О	Ж	А	И	Ф	А	К	Б	Г	Б	З
Ч	К	И	О	Ц	З	Ю	Д	П	М	А	С	Е	Ч	М	Ї
Д	И	Ж	Х	О	Е	Щ	И	Е	Б	О	М	З	У	П	Ю
Є	Б	Ш	П	Е	А	К	О	Л	О	М	И	Я	І	В	В

Список слів:

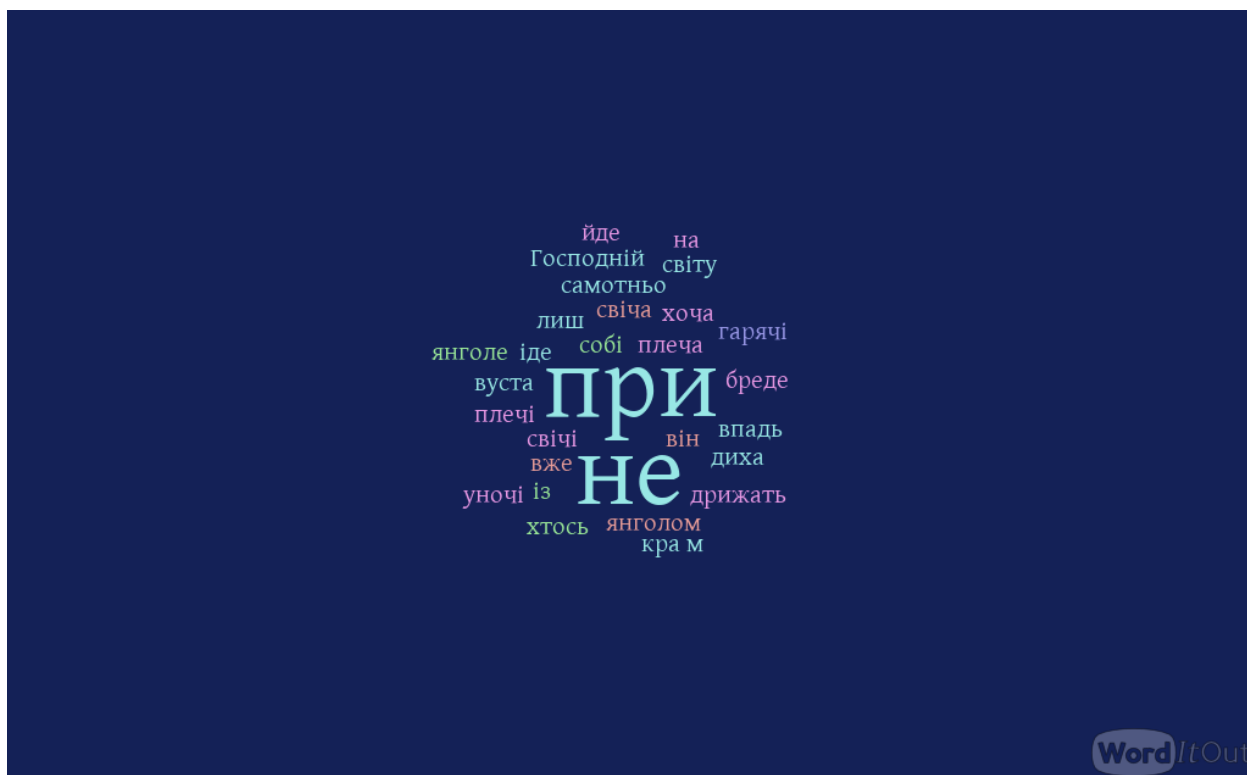
1. КАРАГАНДА	5. ДІАЛОГ	9. ГУЦУЛ
2. КОЛОМІЯ	6. СВІТОВИД	10. АРКАН
3. РЕДАКТОР	7. ГРАНОСЛОВ	11. ВЕРЛІБР
4. ЗАСЛАННЯ	8. КОСМАЧ	12. СМЕРЕКИ

Хмарки слів

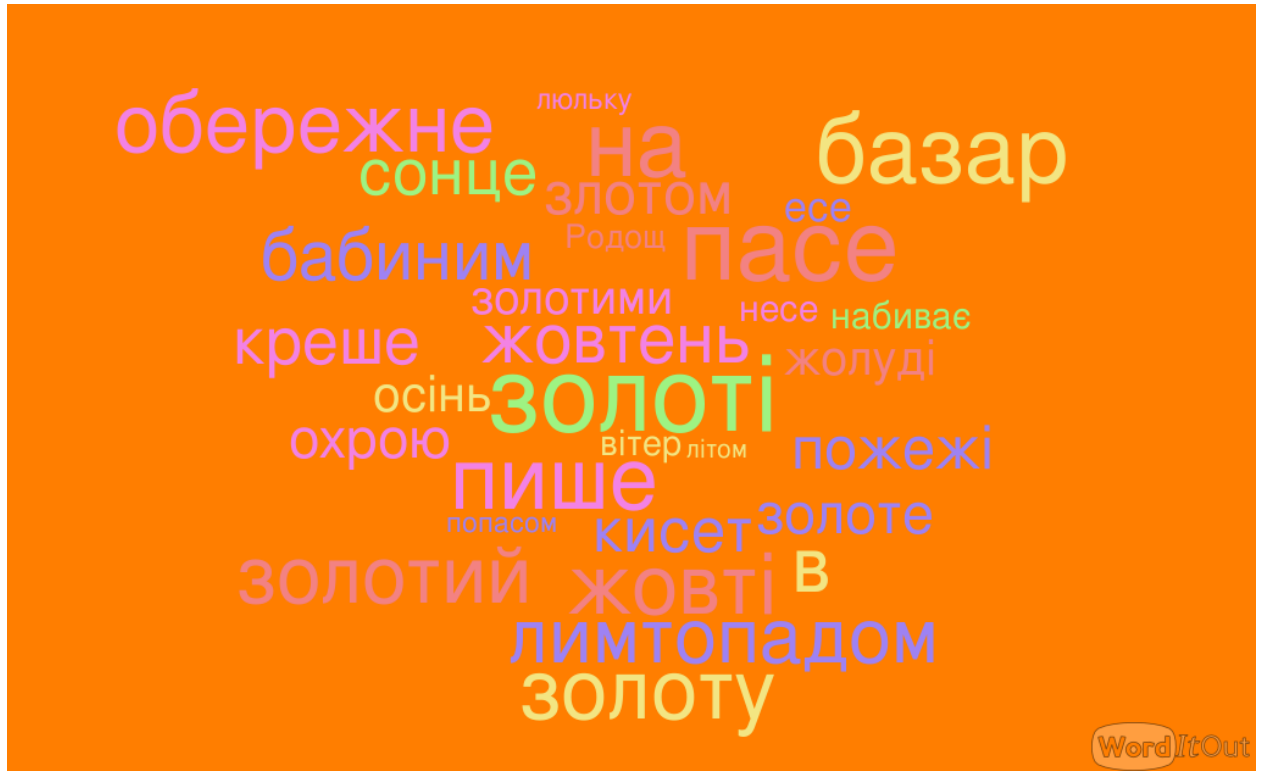
В. Герасим'юк «Чоловічий танець»

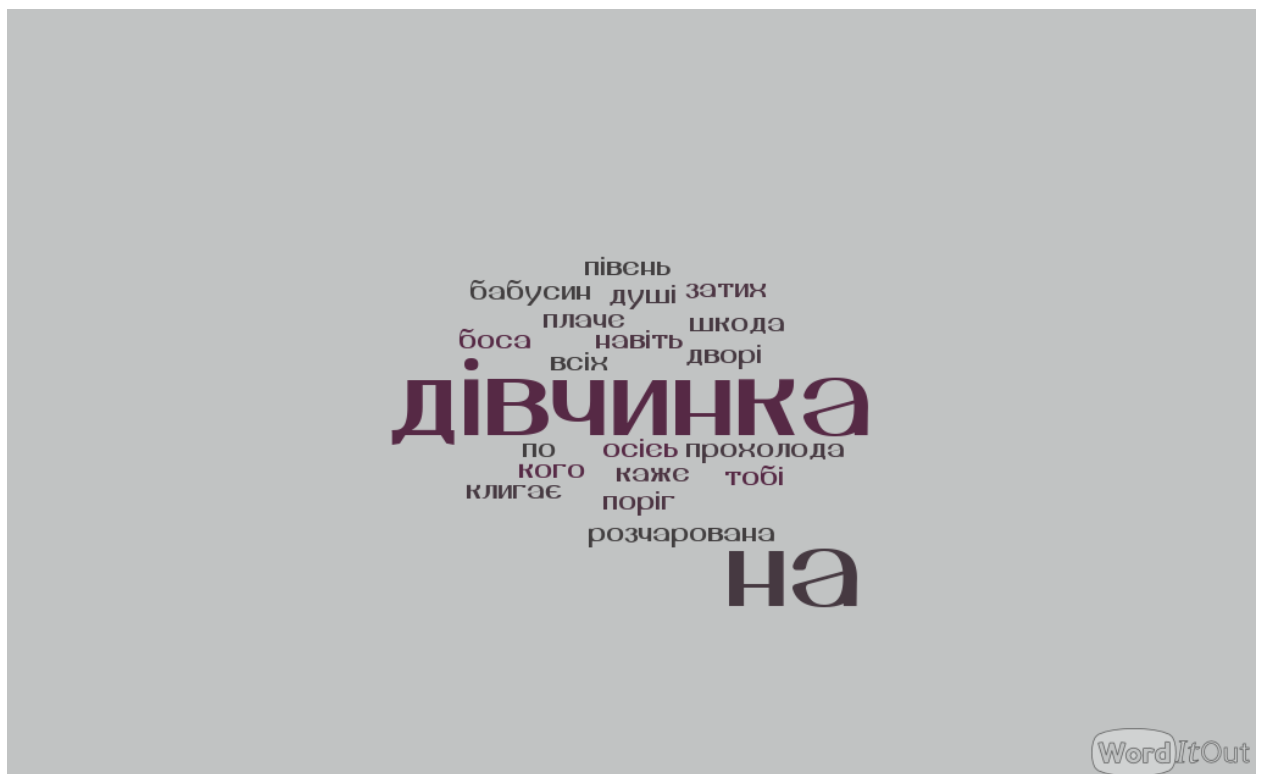
І. Малкович «З янголом на плечі»

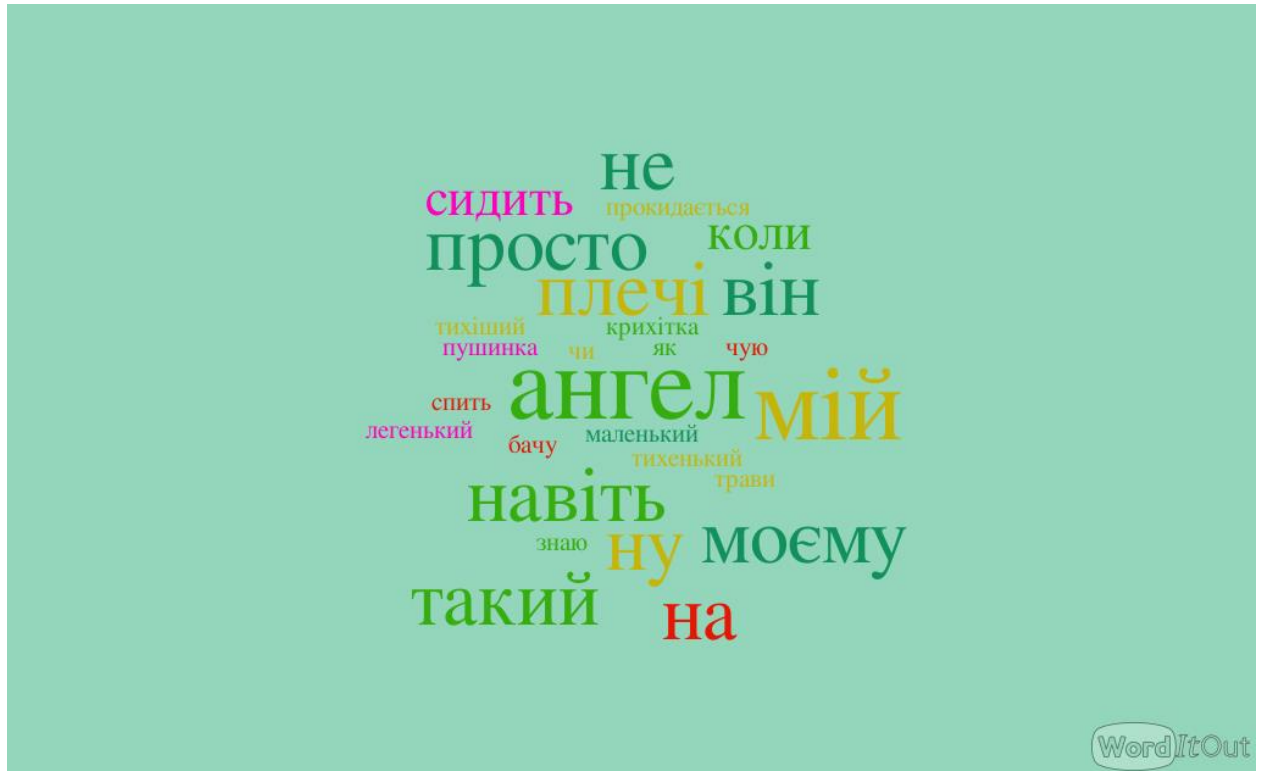
І. Мойсієнко «Жовтень жовті жолуді»

І. Павлюк «Дівчинка»

Г. Кирпа «Мій янгол такий маленький...»

Г. Кирпа «Коли до вас темної ночі...»

